

קהל פנים מאירות דסיקסא

קונטרס

ברכות רפאל

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

הוראת הלכה למעשה
בקיצור ואומר

מפתח הענינים

ערב חנוכה	סעיף א
שמחה בחנוכה	סעיף ה
הספד ותענית	סעיף ז
עשיית מלאכה	סעיף יא
נשים וקטנים	סעיף יג
מלאכה לימוד, אכילה, קודם הדלקה	סעיף יז
זמן ההדלקה	סעיף יח
זמן הדלקה לנוסע בדרך	סעיף כ
מקום ההדלקה	סעיף כא
במה מדליקין	סעיף כט
המנורה	סעיף מב
להחליף הפתילות	סעיף מט
נר השמש	סעיף נ
הברכות	סעיף נד
הדלקה	סעיף נז
כבתה	סעיף סב
הנוסעים מביתם	סעיף סז
תפלות בימי חנוכה	סעיף עא
הלכות הנוגעים להלל	סעיף עג
על הנסים בתפלה	סעיף פד
על הנסים בברהמ"ז	סעיף פו
ערב שבת חנוכה	סעיף פז
שבת חנוכה	סעיף צה
מוצאי שבת	סעיף קא
אדר"ח טבת	סעיף קה
זאת חנוכה	סעיף קו
יום אחר חנוכה	סעיף קי

הקדמה

בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני. וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס¹.

והוא מצוה מד"ס כקריאת המגילה, וימים אלו הן הנקראים חנוכה ר"ל חנו כ"ה שביום כ"ה חנו מאויביהם. ומפני שהן ימי שמחה והלל לכך אסור בהן ההספד והתענית². ולכן אין עושין ט' ימים חנוכה מספקא דיומא דבמצוה דרבנן לא תיקנו³.

1. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה א.

2. משנה ברורה הקדמה לסימן תרע ג"כ מלשון הרמב"ם הנ"ל.

3. כה"ח תר"ע סק"ג, ועיין באחרונים.

בחנוכה היתה עיקר הגזירה על שהתרשלו בעבודה, וע"כ היתה הגזירה לבטל מהם העבודה וביטלו קרבן תמיד ורצו לבטל גם מצות נר תמיד ועמדו וטימאו כל השמנים, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' ע"י הכהנים עובדי העבודה, וע"כ נעשה להם הנס בנרות המנורה, ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב.⁴

עיקרו נתקן להלל ולהודות להשם יתברך, על כי היונים חשבו לבטל תורה ומצות, אם כן הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת תורה מבשאר הימים, כי תלמוד תורה כנגד כולם. ובעוונותינו הרבים רוב העולם נוהגים בהם בטול תורה והולכים אחר ההבל, ומה שרבותינו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחזרו על מה שלמדו שיהיה שגור בפיהם, על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצות.⁵

וכן מצינו שהחת"ס הזהיר להתעסק בלימוד התורה הקדושה בימים האלו יותר מבשאר הימים, והקפיד מאד על זה שמבלים את הימים האלו בהבלי שחוק, והי' אומר שמובא בספרים שעצת היצר הרע היא להפריע את העם מעבודת השי"ת ומתלמוד תורה בימי חנוכה אשר תקנו לנו חז"ל להודות ולהלל, והלימוד הוא ענין גדול בימי חנוכה כי אז נגמרו סודות התורה למשה רבינו ע"ה.⁶

4. ב"ח.

5. של"ה הקדוש מסכת תמיד דרך חיים תוכחת מוסר.

6. מנהגי חת"ס.

✧ ערב חנוכה

- א. יום שלפני חנוכה אין מתעניין בו⁷, והנוהגין מכבר להתענות בו תמורת ער"ח טבת לא ישנו מנהגם, אבל לכתחלה לא ינהגו כן⁸.
- ב. ביום שלפני חנוכה קודם חצות מותר בהספד לכו"ע⁹, וה"ה דאומרים צידוק הדין קודם חצות, ואחר חצות: י"א דאומרים בו צידוק הדין וה"ה הספד¹⁰, וי"א דאין אומרים¹¹, ובמקום שאין מנהג שב ואל תעשה עדיף¹², ובחכם לפניו מותר¹³.
- ג. יש נוהגים שלא לומר תחנון בערב חנוכה גם בתפלת שחרית¹⁴.
- ד. י"א דבשעה שבא להדליק נר חנוכה בלילה הראשונה יבדוק הציציות אם הם כשרים, כדי שיקוים בו והחוט המשולש לא במהרה ינתק, שהם: מזוזה בימין, ונרות חנוכה משמאל, ובעה"ב באמצע בציצית¹⁵.

-
7. ולכאורה אף לא תענית יארציט.
 8. מג"א סימן תרפ"ו ס"ק א להחמיר כשיטת הב"ח, פר"ח, ומשנ"ב סק"א, ובאה"ט תר"ע סק"ב.
 9. גם לדעת הב"ח, פמ"ג סימן תרפ"ו אשל אברהם סק"א.
 10. ש"ך יור"ד סימן ת"א סק"ג בשם העט"ז, ובחק יעקב סימן תכ"ט אות ז' דבפראג נוהגין לומר ער"ח אחר חצות, ולכאורה ה"ה ערב חנוכה.
 11. הפמ"ג באו"ח סימן ת"כ אשל אברהם סק"א מביא בשם הא"ר דבפראג אין אומרים ערב ראש חודש אחר חצות וערב פורים דינו כער"ח, ופשוט דה"ה ערב חנוכה, וכן כתוב בהגהת מראה כהן על הש"ך יור"ד סימן ת"א.
 12. עיין כף החיים או"ח סימן ת"כ סק"ב.
 13. עיין להלן בהלכות לימי חנוכה.
 14. כה"ח תרפ"ג ס"ק ו, בשם מים גנים, ולמעשה הכה"ח אינו מסכים עמו, אבל בדרכי חיים ושלוש מביא שהגה"ק ממונקאטש זצ"ל לא אמר תחנון יום שלפניו ושלאחריו.
 15. מועד לכל חי, וז"ל בשו"ת מהרי"ל סימן מ' בשאלתות דרב אחאי פרשת וישלח שאילתא כ"ו, מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל ובעל הבית בטלית מצוייצת עובר ביניהם לקיים החוט המשולש לא במהרה ינתק, פי' חוט ציצית בין שניהם.

✧ שְׁמַחָה בַּחֲנוּכָה

ה. י"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות בחנוכה דהן ימי שמחה¹⁶, ולדעתם מצוה להרבות בסעודה בחנוכה, וי"א דלא קבעום אלא להלל ולהודות¹⁷, ולדעתם אין מצוה להרבות בסעודה והסעודות הם סעודות הרשות, ולהלכה נקטינן דמצוה להרבות בסעודה בצירוף שאומרין בו זמירות שירות ותשבחות ואז הוי סעודת מצוה¹⁸. וי"א דבנוסף לכך תהא הסעודה מעורבת ובלולה בשמחת אמירת דברי תורה¹⁹. ואותן הנוהגין לעשות סעודת חנוכה בראש חודש טבת מנהג נכון הוא²⁰, והעושה סעודה בכל יום של חנוכה ה"ז משובח²¹.

16. רמ"א תר"ע ס"ב, וכ"כ הט"ז ס"ק ד' בשם שו"ת מהרש"ל סימן פ"ה, ושכן משמע גם ברמב"ם ובמרדכי הארוך, ועיין עוד א"ר סק"ז. והנה הרמ"א כתב שבאותן הימים היה חנוכת המזבח, ויש בזה ג' פירושים, הלבוש כתב שבכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן (והוקם בניסן) ומש"ה קבעום עכשיו בימי חשמונאים גם לימי משתה ושמחה, והיעב"ץ במור וקציעה בהל' חנוכה כתב: שבזמן חגי הי' חינוך ההיכל (חגי ב, י"ח) בכ"ד כסלו, נמצא שבערב ליל כ"ד שהוא כ"ה חנוכה בהדלקת המנורה, ויש מכאן סעד גדול למה שנהגו לעשות סעודות ולהרבות קצת שמחה בחנוכה, ובמשנ"ב סק"ז כתב וגם שם בימי אנטיוכוס עשו חנוכת הבית מטומאתה בח' ימים אלו.

17. מחבר תר"ע ס"ב, וטעמם כתב הלבוש שם שלא גזרו על גופם להרוג ולאבד רק להמיר דתם ונצחום בזה לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות.

18. רמ"א שם שכתב שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, ומשנ"ב סק"ט כתב בצירוף, ועיין שו"ת חו"י סימן ע' שהאריך בענין וס"ל שאין זמירות ושירות קובעין להסעודה לסעודת מצוה אלא אם הזמירות נקבעו במיוחד לסעודה זו עיי"ש.

19. כן משמע מדברי הבה"ל שם ד"ה ונוהגין, אע"פ שהמהרש"ל מיירי שלא לבטל קביעת השיעורין, ועיין בתשובת חו"י סימן ע' אם סעודה שאומרים בו ד"ת מיקרי סעודת מצוה.

20. א"ר תר"ע סקט"ז בשם שכה"ג, ומובא בכה"ח ס"ק יג, דבר"ח וודאי דיש מצוה לעשות סעודה כמבואר בסימן תי"ט.

21. שם.

ברכות רפאל • ✧ • שמחה בחנוכה ה

ו. י"א שיש לאכול 'גבינה' או תבשיל של גבינה בחנוכה לזכר הנס שהאכילה יהודית את האויב²², ולכאורה לא יוצאים בגבינה מצות שמחה להס"ל דחייב חנוכה בסעודה דצריכים לחם ובשר, אלא די ש ענין נוסף לאכול גבינה או תבשיל של גבינה לזכר הנס של יהודית²³, ועמא דבר לאכול עכ"פ ליל אחד סעודה ממאכלי גבינה בלא בשר כלל, ובשאר הלילות סעודה עם בשר.

✧ הספד ותענית

- ז. חנוכה אסור בתענית²⁴, ואפילו חתן ביום חופתו אינו מתענה²⁵.
ח. ימי חנוכה אסורים בהספד²⁶, ואין אומרים צידוק הדין²⁷.

22. מקורו בכלבו סימן מד וז"ל: ויש מפרשים שעל ידי אשה אירע להם הנס הגדול ההוא, כמו שמפורש באגדה בת היתה ליוחנן כהן גדול ושמה יהודית והיתה יפת תואר מאד ואמר המלך יון שתשכב עמו והאכילתו תבשיל של גבינה כדי שיצמא וישתה לרוב וישתכר וישכב וירדם ויהי לה כן וישכב וירדם ותקח חרבו וחתכה ראשו ותביאהו לירושלים וכראות החיל כי מת גבורם וינוסו, ועל כן נהגו לעשות תבשיל של גבינה בחנוכה עכ"ל. ובים של שלמה ב"ק פ"ז סל"ז כתב ג"כ והר"ן כתב נהגו לאכול גבינה. אולם והרמ"א כתב הלשון י"א 'שיש לאכול', וי"ל דאחרי שהראשונים נהגו כן כתב הרמ"א שיש לאכול דהיינו דמי שאבותיו קיבלו המנהג כבר חייבים לקיים המנהג וצל"ע.

23. ומלשון הפוסקים מבואר דאין יוצאים בשתיית חלב או מאכל של חלב, ודווקא גבינה או תבשיל של גבינה זכר לנס שנעשה בגבינה.

24. שו"ע תר"ע ס"א, ורמ"א סעי' ג.

25. רמ"א סימן תקע"ג, ערוך השלחן תר"ע ס"ז.

26. סימן תר"ע סעיף ז.

27. רמ"א יור"ד סימן ת"א המנהג דבכל יום שאין אומרים בו תחנון אין אומרים צדוק הדין.

ט. בחנוכה אין הולכים לבית הקברות גם ביום יארציי"ט, ומי שיש לו יארציי"ט בחנוכה ילך קודם חנוכה²⁸, אבל על קברות הצדיקים יש נוהגין לילך להשתטח²⁹.

י. בימי חנוכה מרבבים בצדקה כי הם מסוגלים לתקן בהם פגמי נפשו, וביחוד ללומדי תורה העניים להחזיקם³⁰.

✧ עשיית מלאכה

יא. נשים אסורות מלעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות³¹, דהיינו חצי שעה³² זכר שנעשה נס ע"י אשה, ולטעם זה אנשים מותרים, וי"א דאיסור מלאכה הוא משום הכירא שאסור להשתמש לאורה³³. וכן י"א דכדי שלא להסיח דעת מזכר הנס עושין לפחות אותה שעה [של הדלקה] כמו יו"ט³⁴, ולפ"ז י"ל דגם אנשים אסורים. ולמעשה לכתחילה נכון וראוי 'גם לאנשים' שלא לעשות מלאכה בהחצי שעה שאחר הדלקה³⁵.

יב. ואיזה מלאכות: מסתימת הפוסקים משמע דכל מלאכה שאסור לעשותה ביו"ט אין עושים חוץ ממלאכת אוכל נפש דלא חמיר חנוכה

28. עיין באר הגולה יו"ד סימן שדמ סק"ח בשם הכל בו לענין ראש חודש.

29. בן איש חי שנה א וישב ס"ב.

30. קצור שו"ע סימן קלט א, ובמג"א תחלת תר"ע כתב נוהגין נערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים.

31. מחבר תר"ע ס"א,

32. משנ"ב סק"ד, ועיין כה"ח סק"ח.

33. ב"י תר"ע מובא בלבושי שרד על המחבר ופמ"ג משב"ז סק"ב, ובט"ז סק"ב מביא מהרי"ל שכתב קבלה בידינו שאין "לאדם" לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, ועיין פמ"ג.

34. כה"ח ס"ק ז בשם לבוש, ועוד שמא יכבה הנר שמשתמשים בו ויכשלו להשתמש לאורה.

35. דכן ס"ל לכמה פוסקים עיין כה"ח סק"ז מביא דכן משמע בב"ח וא"ר.

מיו"ט³⁶, וכן צ"ל לדעת הפוסקים דגם אנשים אסורות. ולדעת הפוסקים דרק נשים אסורות י"א³⁷ דרק ממלאכת טווי' אסורים שזהו עיקר מלאכתן ומיוחדת להן, אבל מלאכת בישול ואפי' מותר. ומנהג ירושלים שאין עושים שום מלאכה אפילו בישול ואפי'³⁸, ולמעשה כל אחד ינהוג כמנהג אבותיו ורבותיו. שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך.

✧ נשים וקטנים בנר חנוכה

יג. נשים חייבות בנר חנוכה³⁹, אף על פי שהיא מצות עשה דרבנן שהזמן גרמא, לפי שאף הן היו באותו הנס, שגזרו היוונים על הבתולות הנישאות להיבעל להגמון תחילה, וגם כי על ידי אשה נעשה עיקר הנס, דבתו של יוחנן שיכרה את ראש האויבים וחתכה ראשו ועל ידי כן ברחו כולם⁴⁰.

יד. נוהגין שאשה שיש לה בעל ובתולות שהם ברשות אביהן, אין מדליקות בפ"ע ויוצאין בהדלקת הבעל והאב⁴¹.

וז"ל מרן החתם סופר⁴²: ראיתי מי שנתקשה מ"ט לא נהיגי נשי דידן להיות מן המהדרין, ונלפע"ד בתחלה כשתקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ ונמצאו בישראל מהדרין שיצאו לחוץ והדליקו בעצמם

36. פסקי תשובות בשם שו"ת קנין תורה ח"ז סימן נ"ב אות ג. ודייק כן מל' הברייתא ועשאוּם ימים טובים.

37. בן איש חי שנה ראשונה וישב כ"ז בשם שולחן גבוה. ובמנהג ישראל תורה תר"ע בשם דבק טוב סימן ג', בשו"ת משנה שכיר סוף ח"א.

38. פסקי תשובות תר"ע הערה 51 בשם הגר"י פישער זצ"ל. ומביא שם י"א דחנוכה דינו כחוה"מ.

39. מחבר תרע"ה ס"ג.

40. טו"ז תרע"ה סק"ג, ועיין משנ"ב סקי"ב.

41. עיין משנ"ב תרע"ב א סק"ט דאף להנהגין כרמ"א דכל אחד מבני הבית מדליק, אשה אינה מדלקת דאשתו כגופו, ובסימן תרע"ה סק"ט כתב בשם תשובת עולת שמואל דנשים פטורות משום דהויין טפלות לאנשים.

42. מסכת שבת דף כא עמוד ב.

נוסף על הדלקת של בעל הבית אז לא נמצא שום אשה שתהי' מהמהדרים כי אין כבודה לצאת בחוץ ברשות הרבים לעתותי ערב ולהדליק בין האנשים, נהי אם אין האיש בביתו ועלי' מוטל מצות הדלקה על כרחה תצא לחוץ להדליק, מ"מ אם יש כאן זכר המדליק אין מן החסידות שתחמיר על עצמה בזה ותביא עצמה לידי חשדא, והשתא אע"ג שכולם מדליקין בפנים מ"מ מנהג הראשון לא זו ממקומו כנ"ל נכון בעזה"י.⁴³

טו. איש שהדליק כבר יכול להדליק עבור האשה, ודווקא אם האשה עומדת שם בשעת ברכה.⁴⁴

טז. קטן שהגיע לחינוך מחנכים אותו להדליק בפני עצמו.⁴⁵

✧ עשיית מלאכה ולימוד קודם הדלקה

יז. מחצי שעה קודם זמן הדלקה עד שידליק⁴⁶ אסור להתחיל ללמוד שמא יטרד בלימודו וישכח להדליק, ואסור לאכול סעודת קבע⁴⁷ והיינו פת או מזונות יותר מכביצה או לשתות משקה המשכר יותר מכביצה.⁴⁸

43. ועיין באשל אברהם מהד"ת סימן תרע"ה סעי' ג', שמביא טעם ע"פ סוד שגם פניות לא ידליקו, ע"פ מה שאיתא בזה"ק באתר דאית דכר לא סליק שמא דנוקבא, ועוד כתב: דלשון מהדרין יש לו שייכות לבחינת הדרת פנים זקנה ולא שייך רק לזכרים.

44. מג"א תרע"ז סק"ד ומשנ"ב תרע"ה סק"ט, ועיין מה שנכתוב בדיני ערש"ק.

45. מחבר תרע"ז סעי' ב' רמ"א סו"ס תרע"ה, ועיין משנ"ב תרע"ז סק"ג, ועיין ביאור הלכה תרע"ה ד"ה ולדידן דיש חולקים ע"ז וס"ל כיון דגם בגדול ליכא כי אם משום הידור מצוה קטן פטור לגמרי אא"כ יש לו בית בפ"ע, ובמשנ"ב תרע"ה סק"ד כתב ונ"ל דלקטן אין צריך להחמיר כולי האי ודי שידליק בכל לילה רק נר אחד, ולמעשה מנהג העולם להחמיר לחנכו להדליק בכל לילה ולכתחלה להיות גם מוסיף והולך כגדול.

46. מחצה"ש שם סק"ה. משנ"ב בשעה"צ שם סק"ד.

47. מג"א תרע"ב סק"ה, וטו"ז סק"א בשם שו"ת מהרש"ל סימן פה. ב"ח. ומשנ"ב סק"י.

48. דרך החיים (זמן הדלקה סעי' א.).

ברכות רפאל • ✧ • מלאכה ולימוד קודם הדלקה — 10

ואם התחיל באחד מכל אלו י"א דפוסק מיד שמגיע הזמן⁴⁹, וי"א דאינו צריך להפסיק⁵⁰. והמקדים להדליק תיכף אחר השקיעה אין להחמיר בלימוד חצי שעה קודם⁵¹.

✧ זמן הדלקה

יח. זמן הדלקה לכתחלה בצאת הכוכבים, ונמשך זמנה עד חצי שעה [בזמן הגמ', וגם בזמן הזה טוב שלא לאחר⁵²]. ולמעשה יש בזה כמה חילוקי דעות ומנהגים: יש נוהגין להדליק תיכף אחר השקיעה קודם תפלת מעריב⁵³, ויש מאחרין להדליק עשרים רגעים אחר השקיעה שאז הוא כבר צאת הכוכבים לשיטת הגאונים⁵⁴. ויטיל כ"כ שמן בנר שידלוק חצי שעה אחר צאה"כ⁵⁵ [והמקפידים במוצ"ש על שיטת ר"ת ראוי להחמיר שידלוק עד חצי שעה אחר צאה"כ דר"ת]. ויש נוהגין [וכ"ה בהרבה בתי החסידים] להדליק אחר צאת הכוכבים, ומקדימין להתפלל מעריב⁵⁶, ולכתחלה יזהרו להדליק בתוך החצי שעה של

49. מהרש"ל שם ומשנ"ב שם בשם ב"ח והטעם כתב בשער הציון סקט"ו, שצריכין לחוש לתירוץ הראשון בגמרא דאין שהות להדליק אלא חצי שעה, ובדליכא שהות אף דהוא מידי דרבנן צריך ג"כ להפסיק ומכ"ש דאיכא משום פרסומי ניסא. עיין ב"ח.

50. יד אפרים תרע"ב על המג"א הנ"ל.

51. שער הציון שם סקי"ד, דלענין לימוד נראה דאין להחמיר ויש לסמוך אשארי פוסקים הסוברין דזמנה של הדלקה הוא עם סוף שקיעה.

52. שו"ע תרע"ב ס"א ובמג"א סק"א.

53. גר"א ע"פ כמה ראשונים.

54. ובפרט בארצה"ב שבעת השקיעה עדיין מאיר אור היום מסתבר להמתין עכ"פ עד עשרה רגעים או יותר קצת.

55. משנ"ב תרע"ב סק"א.

56. דתדיר קודם, ועוד דקרי"ש היא מן התורה, עיין תרע"ב בשע"ת ומשנ"ב סק"א.

צאה"כ⁵⁷, ומן הנכון שייכינו השמן בתוך הנרות קודם מעריב⁵⁸. וכן הנוהג לטבול במקוה קודם הדלקה נכון שיטבול קודם תפלת מעריב⁵⁹ אמנם מדינא: מותר להדליק עד חצות⁶⁰.

ומחצות הלילה עד עלות השחר: אם בני ביתו נעורים מדליק בברכה, ואם בני הבית ישנים או מי שאין לו בני בית מדליק בלא ברכה⁶¹, אמנם אין לסמוך להדליק אחר חצות רק באונס שהרי יש פוסקים ס"ל דאחר חצות אין להדליק כלל⁶².

יט. מי שבא לביתו אחר צאת הכוכבים ולא התפלל עדיין מעריב ורוצה להחמיר להדליק בתוך החצי שעה אחר צאה"כ [או שאין לו עכשיו מנין למעריב], אין לו להתפלל ביחידות אלא מדליק הנרות תחלה ואח"כ מתפלל מעריב⁶³, וכ"ש שיש לסמוך ע"ז מי שיש לו מנין קבוע בכל השנה בשעה מאוחר⁶⁴.

57. הרמ"א תרע"ב ס"ב מביא י"א דבזה"ז שמדליקין בפנים א"צ ליזהר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק. אבל כתב וטוב ליזהר גם בזמן הזה, שכן הוא מדינא דגמרא.

58. משנ"ב שם סק"א, כה"ח סק"ו.

59. וכן הוא המנהג בישיבת קאשוי ע"פ הוראת כ"ק אאזמו"ר הגה"ק זצ"ל וז"ע.

60. טו"ז תרע"ב סק"א ומג"א סק"ו.

61. מג"א תרע"ב סק"ו.

62. מהרש"ל במג"א שם ס"ק ו.

63. דאין אומרים הדין דתדיר קודם אלא אם יש לו לפניו שתי מצות ורוצה לקיים שניהם ביחד אז אמרינן תדיר קודם, אבל אם אינו רוצה עכשיו להתפלל ערבית משום איזה סיבה שהוא אין כאן חיוב של תדיר ובוודאי אינו חייב להתפלל ביחידות, וכמו במנחה ער"ש דהרבה נוהגין לכתחלה להדליק קודם מנחה.

64. כנלפענ"ד.

ברכות רפאל • ✧ • הדלקה ליושב בדרך כל הלילה . יא

✧ זמן הדלקה ליושב בדרך כל הלילה

כ. מי שצריך לנסוע על דרך ארוכה כגון על עראפלאן ולא יהי' לו האפשרות להדליק נרות חנוכה כל הלילה:

- אם בזמן השקיעה יהי' אכסנאי⁶⁵ בבית חברו וכ"ש בדירה לעצמו מקום שיכול להדליק שם, אע"פ שאין זה ביתו, ואפילו יושב "ברכב" [קאר וכדו'], ידליק בברכה⁶⁶, ואין צריך להמתין שם חצי שעה⁶⁷, אלא צריך לבטוח קודם הדלקה שלא יכבו הנרות עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים⁶⁸.
- ואם אי אפשר לעשות כנ"ל, אז אם לפי הנראה יגיע למקום מנוחה קודם חצות הלילה או אפילו אחר חצות ויהי' לו שם אחד מבני ביתו, ימתין להדליק כשיגיע לשם⁶⁹.
- ואם כ"ז לא אפשר, אז לכתחלה עדיף למנות שליח שידליק בביתו בזמנו, דהרי יש דס"ל דאין להדליק ולברך אפילו בדיעבד קודם השקיעה אפילו מפלג המנחה⁷⁰.

65. ובזמנה"ז שמדליקין בפנים מבואר בבה"ל תרע"ז ד"ה פתח, דגם אורח אפילו יודע וודאי שאשתו מדלקת עליו צריך להדליק באכסניא, דמי יודע באכסניא שהוא נשוא אשה ואתו למיחשדי'. עיי"ש מביא המהרי"ל דעתו כמהרי"ו דרובא דעלמא אין משתתפין מפני שהמנהג שכל אחד מדליק לעצמו.

66. שהרי נר חנוכה אין צריך 'ביתו' דווקא ולפענ"ד אין צריך בית כלל. עיין מהרש"ם ח"ד סי' קמ"ו. ועיין אז נדברו ח"ו וח"ז סימן ס"ז באריכות .

67. וכמו שעושים בעש"ק.

68. אע"פ דקו"ל כבתה אין זקוק לה אבל כשיודע מתחלה שלא ידלוק כל הזמן דינו כמו לא נתן בה שיעור מתחלה או הדליקה במקום שרוח מצוי' שם שאינו יוצא, מחבר תרע"ג ס"ב, ומשנ"ב סקכ"ה.

69. שבט הלוי שם, דרוב הפוסקים ס"ל דגם אחר חצות חייב להדליק.

70. שבה"ל ח"ד ס"ו, דהיינו שיטת המחבר בפשטות ומביא בשם י"א שמפלג מותר. אבל ע"י שליח יוצא אליבא דכו"ע ע"כ עדיף לעשות כן.

יב. הדלקה ליושב בדרך כל הלילה • ✧ • ברכות רפאל

- בדיעבד דאין לו שליח להדליק בביתו בזמנו, מדליק הנרות מפלג המנחה ולמעלה, ומברך הברכות⁷¹, וצריך לזוהר להניח כ"כ שמן בנר שידלק חצי שעה אחר צאת הכוכבים⁷². ואם לא נתן בה שמן רק כשיעור חצי שעה יכבנה ויחזור ויתן בה שמן כשיעור ויחזור וידליק בלא ברכה⁷³. ואסור להשתמש לאורה כל אורך הזמן⁷⁴.

✧ מקום ההדלקה

- כא. בזמן הזה שמדליקין בפנים בכל מקום בבית שמדליק יצא. אמנם לכתחלה נכון להדליק באותו חדר שבני הבית מתעכבים שם בשעה שמדליק שיש שם יותר פרסום הנס⁷⁵.
- כב. נר חנוכה מניחו למעלה מג' טפחים מקרקע הבית [שהוא לשיטת רא"ח נאה 9.45 אינט"ש ולשיטת החזו"א 11.43 אינט"ש], דכל למטה מג' כאלו הניחו בקרקע ואין ניכר שהניחו שם לשם מצוה וליכא פרסומי ניסא⁷⁶, ואם הניחה למטה מג' יצא⁷⁷.
- כג. מצוה להניחה למטה מי' טפחים⁷⁸ [שהוא לשיטת רא"ח נאה 2.63 פי"ס - 31.50 אינט"ש, ולשיטת החזו"א 3.15 פי"ס - 37.80 אינט"ש], ובדיעבד

71. שבה"ל ח"ד ס"ו, דהרי להלכה כתב המשנ"ב תרע"ב סק"ג דקי"ל כשיטת הי"א במחבר דמפלג המנחה מותר להדליק בדיעבד.

72. מחבר תרע"ב ס"א, וכתב המשנ"ב סק"ד הטעם דאם לא ידלוק בלילה ליכא פרסומא ניסא.

73. משנ"ב שם ס"ק ד.

74. פמ"ג א"א תחילת תרע"ב.

75. עיין מנח"י ח"ז סימן מ"ח. ומה שכתב הטו"ז תרע"ז סק"ב עכ"ח מיירי שבחדר אוכל או שינה יש יותר פירסום, והשאלה הוא במי שמדליק על החלון ויש יותר פירסום הנס לרה"ר במקום אחד ולב"ב במקום שני איזהו עדיף, ולכאורה עדיף פירסום הנס דב"ב דזהו העיקר בזה"ז.

76. מחצה"ש שם סק"ו, משנ"ב שם סק"ו בשם הב"ח.

77. פמ"ג שם א"א סק"ו בשם הפר"ח, משנ"ב שם סק"ו.

78. מחבר תרע"א ס"ו.

ברכות רפאל • ✧ • מקום ההדלקה _____ יג

אם הניחו למעלה מי' עד כ' אמות [לשיטת רא"ח נאה 31.50 פי"ס, ולשיטת חזו"א 38 פי"ס] יצא.

י"א דע"פ קבלה מצוה להניחה מעט למעלה מז' טפחים⁷⁹ [לשיטת רא"ח נאה 22.05 אינטש ולהחזו"א 26.40 אינט"ש]. וי"א דגם ע"פ קבלה מקומו תיכף אחר הג' טפחים⁸⁰.

✧ המנורה או להב הנר

הפרמ"ג כתב לענין למעלה מכ' דאזלינן בתר הלהב, ובאמת הלא כל דיני חנוכה נאמרו על פרסום הנס, וזהו כל מצות חנוכה להדליק ולהאיר ולפרסם הנס, א"כ בודאי גם לענין פחות מג' או בתוך י' לכאורה נראה דאזלינן בתר הלהב. והמדליק בנר של שעה ארוכה יכול להניחה על הקרקע, רק יזהר דכל החצי שעה ישאר הנר דלוק למעלה מג' וכמובן לכתחלה למטה מי'⁸¹.

אמנם מדברי האר"י ז"ל משמע דגם על "גוף המנורה" יש קפידא שלא להניחה למטה מג' וכן הוא משמעות כמה פוסקים, ע"כ יש להדר שיהי' גוף המנורה למעלה מג' והלהב בתוך עשרה, ומי שיש לו מנורה גדולה וא"א לקיים שניהם עדיף להניח המנורה למעלה מג' אע"פ שיהי' האור למעלה מי' ולסמוך על שיטת המרדכי דבזמן הזה אין קפידא להדליק למעלה מי'⁸².

כד. וכ"ז במדליק אצל הפתח, אבל המדליק בחלון י"א דאין נפק"מ אם הוא למטה מג' או למעלה מי' דבחלון יש היכר בכל מקום⁸³, וי"א דאם יש

79. שע"ת בשם טור ברקת, והביא שיש לו מקום בכתבי האר"י ז"ל, וכ"כ בן איש חי וישב אות ז'.

80. כה"ח אות מ"ו בשם האר"י ז"ל, ברכות שמים קונטרס לחנוכה סימן כ"ה ב.

81. חכמת שלמה ס"ו, שו"ת מנחת יצחק ח"ו סימן ס"ה.

82. ברכות שמים קונטרס לחנוכה סימן כ"ה ב.

83. ערוך השלחן תרע"א סכ"ב. ועיין מג"א סק"ו.

לו שתי חלונות אחד למעלה מי' טפחים מקרקע הבית ואחד למטה יניחנה בחלון שהוא למטה מי' ⁸⁴.

כה. הדר בעלייה שהחלון הוא יותר מכ' אמה מקרקע רשות הרבים, עדיף טפי להדליק באחד מפתחי הבית ובטפח הסמוך למזוזה, דלמעלה מכ' ליכא היכרא ולא שייך פירסום הנס לרה"ר ⁸⁵.

כו. בזמנינו שאין מדליקין בפתח הסמוך לרה"ר, י"א דאם יש חלון ההולך לרה"ר מקום שיהודים נמצאים שם עדיף להדליק בחלון ⁸⁶, וי"א דעדיף להניח המנורה בטפח הסמוך לפתח מצד שמאל אם יש מזוזה בדלת מלהדליק בחלון ⁸⁷ [רמז ויהי מקץ "שנתיים" שע"פ רוב חל לקרות פרשה זו בחנוכה] נוטריקון ש'מאל נ'ר ת'דליק י'מין מ'זוזה ⁸⁸.

כז. דלת שאין לו מזוזה מניח המנורה בצד ימין משום דכל מידי דמצוה ימין עדיף.

כח. י"א דמותר לטלטל המנורה ממקום הדלקתה למקום אחר כל זמן שמניחה בפתח או חלון הכשרים להדלקה ⁸⁹, וי"א דאין לטלטל נרות חנוכה עד שידלקו חצי שעה ⁹⁰, ויש מחמירין שלא לטלטלם כ"ז שדולקין ⁹¹.

84. מחצה"ש שם סק"ו, משנ"ב סקכ"ז, כה"ח סקמ"ח.

85. מחצה"ש שם בשם הפר"ח.

86. א"ר תרע"א, ועיין ח"א כלל קנ"ד סעי' ט"ז, משנ"ב סקכ"ז.

87. בליקוטי מהר"ח כתב ראיתי לגאונים וקדושים שאף שהי' להם חלון לרה"מ הדליקו בטפח הסמוך לפתח. וכן איתא בספרי תלמידי האר"י.

88. נוהג כצאן יוסף.

89. מחצה"ש תרע"א ס"ק ז, משנ"ב שם סק"ל.

90. א"ר תרע"ב בשם ליקוטי מהר"י וייל, כף החיים שם סקכ"ב.

91. א"ר ע"פ המהרש"ל, וכן מביא הכה"ח ומשנ"ב בשעה"צ סקי"ב בשם דה"ח אות ד'. ועיין בדברינו להלן בהגהות סוף דיני כבתה דלפענ"ד בזה"ז שאין משתמשין בנרות להאיר רק בלעקטערי"ק אין להחמיר עיי"ש.

✧ במה מדליקין

כט. אמר רב הונא הרגיל בנר [להשתדל בו לעשותו יפה⁹²] הויין ליה בנים תלמידי חכמים⁹³, ופרש"י דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ע"י נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור תורה.

ל. כל השמנים כשרים לנר חנוכה⁹⁴, ומיהו שמן זית מצוה מן המובחר⁹⁵, וג' טעמים נאמרו בדבר: א) שמן זית צלול ומאיר טפי⁹⁶, ב) לפי שבו נעשה הנס⁹⁷, ולפי זה גם אם יהי' לו שמן שאורן צלול יותר משמן זית אפ"ה ידליק בשמן זית, ג) שדומה למנורה שבמקדש שהיו מדליקין בשמן זית⁹⁸.

ולכן הפתילות העשויות 'מצופות בשעוה', אין לתת אותן בשמן זית כדי להדליק בהן, כיון דקיום המצוה היא תיכף בהדלקה דכבתה אינו זקוק לה, והרגע הראשון דולק השעוה ולא השמן זית ולא קיים המצוה בשמן זית⁹⁹.

לא. אם אין לו שמן זית יקח שמנים שאורם זך וצלול או בנר של שעוה שאורן צלול כמו שמן¹⁰⁰, ובזמנינו רוב נרות עשויים מפראפי"ן שאורן זך ונקי וצלול, וכן יש בנמצא שמן פראפי"ן שאורן יפה מאוד, על כן

92. טור בסימן רסג.

93. בגמרא מסכת שבת דף כג; בלבוש כתב ולא שייך לומר הוא עצמו יזכה לתורה כי עם האדם השלם ידבר. והב"ח כתב אי איהו לאו בר הכי מ"מ זוכה לבנים ת"ח. כה"ח סק"א.

94. מחבר תרע"ג סעיף א, והטעם דקי"ל כבתה אין זקוק לה.

95. רמ"א שם, ע"פ הגמרא שבת כג. מימרא דרבי יהושע בן לוי.

96. אב"י בגמרא שם, ע"פ פרש"י ותוס', והיינו משום הידור מצוה.

97. כל בו מובא בדרכי משה סק"א, ובלבוש סעיף א.

98. כף החיים סקי"ב,

99. הגהת אבן ישראל [פישער] על המשנה ברורה.

100. רמ"א סימן תרע"ג סעיף א.

מי שאין לו שמן זית יכול להדליק בהם ואין צריך להדר אחר נר של שעה¹⁰¹.

לב. ומ"מ ע"פ קבלה יש הידור להדליק 'בשעה' יותר משאר המינים כדמצינו בנר הבדלה להקפיד על נר של שעה דווקא¹⁰². [שעה ר"ת ה'מיחדים ש'מך ע'רב ו'בוקר¹⁰³, וכן שעה עם הד' אותיות גימטריא שכינה¹⁰⁴]. ולהידור מצוה יהיו נרות ארוכים שהם נאים יותר מקצרים¹⁰⁵.

לג. ודעת המהר"ל¹⁰⁶ דנר של שעה 'פסול' לנר חנוכה, דלא נקרא נר כלל רק אבוקה, ונר הוא רק שמן בכלי עם פתילה. אבל אין נוהגין כוותיה¹⁰⁷. וכשיש שמן מצוי בודאי נכון לחוש ולהחמיר¹⁰⁸.

לד. אין להדליק הנרות קצתם משמן זית וקצתם משאר שמנים או שעה, דליכא היכר והרואים יאמרו לצרכו הדליק, שהרי אינו מן המהדרין דלמהדרין די בנר אחד, וגם אינו מן המהדרין מן המהדרין שהרי יאמרו דשני אנשים הדליקום זה משעה וזה משמן ואין כאן פירסום הנס

101. דשעה שכתב הרמ"א לאו דווקא אלא בזמנו הי' השעה דולק יפה כשמן, ועיין ערוך השלחן סק"א וז"ל: ועכשיו יש נרות חלב שנתקשה שקורין סטריין ליכט שאורן עוד יותר צלול משעה והרבה נוהגין להדליק באלו.

102. מג"א סימן רח"ץ (סק"ג) סידור האריז"ל (רבי שבתי), פרי עץ חיים שער ח"י פכ"ד, שער הכוונות דף ס' ע"ב, סידור יעב"ץ הבדלה פ"ד אות י"א, ועיין אבן יקרה פירוש על הזהר הלכות חנוכה סימן תרע"ז.

103. אמרי נועם (דזיקוב) מועדים ח"ב י"א באייר.

104. קהלת יעקב ערך ש"ע.

105. מג"א תרע"ב סק"ג.

106. בנר מצוה מובא בשערי תשובה תרעג סק"א.

107. משנה ברורה בשער הציון תרע"ג סק"ד בשם מחה"ש.

108. ואף דהרמ"א כתב דנוהגין להדליק בשעה, כתב השערי תשובה ע"ז דהטעם שכתב כן הרמ"א משום שלא היו שמן זית מצוי להם.

¹⁰⁹, ועוד משום נוי מצוה ¹¹⁰. ויש חולקים בדבר ¹¹¹. אמנם לכו"ע מותר להדליק לילה אחד בשעוה ולילה אחד בשמן מותר ¹¹².

לה. שמן שהי' מונח תחת המטה שישנים עלי' לא ידליקו בה נר חנוכה ולא נר שבת, משום דכל מידי דאכילה שורה עליו רוח רעה תחת המטה, וכיון דנמאס לאכילה נמאס למצוה, משום הקריבהו נא לפחתין ¹¹³. ודווקא שמן הראוי לאכילה, אבל שמן מר דאינו בר אכילה אינו שורה עליו רוח רעה ומותר ¹¹⁴.

לו. י"א דאסור להדליק נרות חנוכה משמן של שביעית, כיון שאסור להשתמש לאורה הרי הוא מפסיד השמן ואסור ¹¹⁵, ואף אם אין לו שמן אחר אסור ¹¹⁶. וי"א דגם הנאת המצוה היא הנאה ולא חשיב

109. בבאר היטב סימן תרעג ס"ק א ושע"ת סק"א בשם שער אפרים. ואף שהבה"ט מביא בשם השב"ז שחולק ע"ז. עיין סוף שערי תשובה ס"ק א שמסופק.

110. כף החיים שם סקכ"ב.

111. שערי תשובה שם בשם הברכי יוסף.

112. שערי תשובה שם בשם אלי' רבה, ובכף החיים שם.

113. במלאכי (פרק א) וְכִי תִגְשִׁיחוּ עוֹר לְזִבְחִי אֵין רֵעַ וְכִי תִגְשִׁיחוּ פֶסֶחַ וְזֹלָה אֵין רֵעַ הִקְרִיבֵהוּ נָא לְפָנֶיךָ הִירָצֶךָ אוֹ הִישָׂא פָנֶיךָ אֵמֶר וּפִירוּשׁוֹ אֵין תּוֹכְלוּ לומר שאיננו רע להקריבו לפני ה' הרי אם תקריבהו לפחתך [שלטונך] בשר ודם הירצך באותה המנחה או הישא פניך בעבודה אם תבקש ממנו דבר, אלא ישנאך בעבודה ויכעס עליך.

114. כה"ח תרע"ג סקי"א בשם הבא"ח וישב.

115. שמיטה כהלכתה (שטערנבוך פ"ג סעי' י"ב). וכן נקט לדינא בשבט הלוי חלק א סימן קפ"ד ומביא למקור הדברים שו"ת אמרי יוסף סי' ק, שערי דעה ח"ב סי' ט, וברידב"ז ה' שביעית הנדפס בפאת השלחן [בספר בית רידב"ז סימן ה' סעיף ט'], תורת הארץ פרק ח' אות מ"ז, וכן הסכים לדינא הגאון רבי מנחם זעמבא - חידושי הגרמ"ז סימן ט"ז. דרך אמונה הל' שמיטה ויובל פרק ה' סקמ"ט, ועיי"ש ביאור הלכה ד"ה שמדליק.

116. תורת הארץ שם.

כמפסיד השמן ומותר להדליק משמן של שביעית נרות חנוכה¹¹⁷, אבל אם יש חשש דעבר על איסור סחורה בפירות שביעית אין לקנותו¹¹⁸. לז. טוב להדר שהנרות יהיו שוין בגודלן, מראיהן ומינם, משום הידור מצוה, ונר הנוסף שקורין שמש יעשהו משונה משאר הנרות כדי שיהא ניכר שאין זה בכלל הנרות¹¹⁹.

לח. מי שאין לו שמן כשיעור חצי שעה לכל הנרות של אותה לילה, יתן שמן כשיעור באחד מהנרות והמותר יחלק לכולם¹²⁰.

לט. אין לו כדי שמן אפילו לנר אחד להדליק חצי שעה וגם אין לו נר אחרת שידלוק חצי שעה, אפ"ה חייב להדליק עם מה שיש לו בלא ברכה¹²¹.

מ. מנורה שיש לו בזיכין גדולים שמחזיקים שמן הרבה, י"א דאין הידור מצוה למלאותם בשמן יותר משיעור חצי שעה¹²², וי"א דהידור מצוה היא למלא כל הבזיכין בשמן כי מאיר יותר יפה כשהנר מלא מאם אינו מלא¹²³, ויש אומרים הטעם שע"י רבוי השמן דולק יותר יפה¹²⁴.

117. שו"ת מהר"ש ענגיל (ראדמישלא) ח"ב סימן ד'. מנחת שלמה ח"א סימן מ"ב.

118. עיי"ש בשו"ת מהר"ש.

119. בן איש חי שנה ראשונה פ' וישב הלכות חנוכה.

120. מג"א תרע"א סק"א, ובמשנ"ב סק"ו מסביר שאם יניח בכולם בשוה נמצא דלא ידלק אפילו אחד כשיעור.

121. פמ"ג סימן תרעב א"א סק"ו דספק הוא אם כתי' הראשון בגמרא או שני' ולחומרא נקטינן כשניהם, וספק ברכות להקל.

122. מג"א סימן תרע"ב סק"ג. ובמשנה ברורה סק"ו מביא המג"א כפשוטו.

123. מהר"ם שיק על תרי"ג מצות מצוה צ"ח, על פי הרא"ש ביצה כב. דלכך המסתפק בשמן מן הנר חייב משום מכבה משום דמיד שנוטל מן השמן ומתרחק השמן מהפתילה הדולקת מכהה הנר, וא"כ אם אינו ממלא הכלי אינו דולק יפה וצריך להדר לעשותו יפה, עיי"ש אבל אין צריך מתחלה לעשות כלי גדול יותר מהשיעור וכוונת המג"א בסימן תרע"ב סק"ג היינו כשעושה הכלי מתחלה.

124. שו"ת התעוררות התשובה סימן מ' פליג על המג"א ע"פ התוס' ביצה כ"ב וכתב דיש הידור מצוה ברבוי השמן ולפי דבריו אפשר דיש הידור גם מתחלה לעשות הכלי קיבול יותר גדול דרבוי השמן גורם.

יש אומרים דבזמנינו שמדליקין מבפנים ועיקר ההיכר לבני בית יש הידור שידלוק כל זמן שהבני בית נעורים¹²⁵.
מא. י"א דטוב ליתן בהנרות מים למטה ושמן למעלה, להורות על הנס שבו תרמוז כי גבר ישראל שנמשלו לשמן על האומות שהם מים הזדונים¹²⁶.

✧ המנורה

מב. י"א דנר חנוכה צריך להיות דווקא בכלי שיכול לעמוד מאליו, ואותן המדבקים נרות של שעה על הכותל בלא כלי לא יצאו ידי חובתם, וכן נרות מקליפת ביצים ובצלים ותפוחי אדמה לא חשיבי לכלי ואין מדליקין בהם¹²⁷, ויש חולקים וס"ל דנר חנוכה אין צריך כלי כלל¹²⁸, ולכתחלה וודאי דנכון להחמיר במצוה החביבה עד מאד לצאת ידי כל הדעות.

מג. הנרות [לייכטער] שמדליקין בהן טוב לכתחלה לעשותה יפה וממין החשוב כפי כחו, וכל המהדר ליפותם ביותר הרי זה משובח, ומי שידו משגת יעשה אותם 'מכסף', כי אין ההוצאה בהם כל כך. וכתב בסדר היום: וה' יודע כמה דאגתי על ענין זה ולא עלה בידי לקוצר ההשגה, אבל בטחתי בחסד אלקים שיגמור בידי לעשות כוונתי, ומי שאין בידו לעשות כל השמונה נרות כסף לפחות יעשה אחד מהם כסף וידליק

125. משמרת שלום (קאידינאב) סימן מ"ח סעי' א ועיי"ש בהגה באריכות.

126. כף החיים תרע"א לב.

127. שערי תשובה תרע"ג ס"ק יג, בשם חסד לאברהם, וכן הוא משמעות הש"ס יומא, וקרן אהרן, והרמב"ם והראב"ד, דהכלי מכלל הנר כדעת בעל חסד לאברהם. כ"ז מבואר באריכות באבני נזר סימן תק ועיין פסקי תשובה סימן קכה.

128. האבני נזר סימן תק חולק על החסד לאברהם, וכתב ויש הוכחה מרשב"א ור"ן ורדב"ז בספר טעמי המצוות, דהכלי אינו מכלל הנר מצוה, ועיקר המצוה בשמן ופתילה שמדליקין עליהם, ממילא אין נפקא מינה במה מדליקין אם יש תורת כלי עליו או לא.

בה אותה הנר שמחדש בכל לילה זכר לנס, וכל מצוה שאינו מעכב ועושה אותה מראה בה חביבות המצוה וחפצו והשמחה שיש לו בה שהוא עיקר העבודה¹²⁹.

מד. אלו הם מיני כלים הראויים להדלקת נרות חנוכה וכל הקודם משובח: זהב, כסף, נחושת דומה לזהב, נחושת אדום, ברזל, בדיל, עופרת, זכוכית, עץ, עצם, כלי חרס מצופה באבר, כלי חרס חדשה¹³⁰.

מה. יזהר שיהיו הנרות בשורה בשוה¹³¹ ולא אחד נכנס ואחד יוצא¹³², או אחד גבוה ואחד נמוך [וכן בנרות שעה]¹³³, דהוי כמדורה ואין כאן פירסום הנס. ואם יש בין נר לנר, (א) הפסק מחיצה (ב) וכרוחב אצבע, מותר בכל אופן¹³⁴, וי"א דהפסק כרוחב שני אצבעות בעינן ונכון להחמיר לכתחלה¹³⁵, ונרות של שעה ירחיקן לפחות כשיעור אצבע¹³⁶, ובכל אופן לא יהיו סמוכין כ"כ עד שהן מתחממין זו מזו ונוטף השעוה¹³⁷.

מו. מנורה שיש לו ח' פיות בשורה אחת בשוה, והניח על הפיות כולם ביחד חוט משוך של ברזל או כסף [ר"ל כיסוי מחתיכה אחת על כל הנרות], ונתן הפתילות 'על החוט' מלמעלה אין להדליק בה, דהגם שמלמטה נראה כמובדלות ומופרשות אבל דנין כפי מקום הנחת הפתילות ושם אין היכר, ודינו כאבוקה, ואפילו יש רוחב אצבע או

129. כ"ז מסדר היום מובא בבאר היטב תרעג.

130. כף החיים תרעג סק"ט.

131. רמ"א תרע"א סעי' ד.

132. מג"א שם סק"ג.

133. ח"א כלל קנ"ד סעי' י', כה"ח סקכ"ח.

134. פמ"ג תרע"א משב"ז סק"ב, משנ"ב סקט"ז.

135. פמ"ג תרע"א משב"ז ס"ק ב, וכן הוא דעת דעת רע"א בהגהות.

136. משנ"ב תרע"א סקח"י.

137. מג"א שם סק"ד.

שנים ביניהם אסור¹³⁸. אבל אם מניח הפתילות לתוך הפיות ולא על החוט מותר אף שיש חוט משוך¹³⁹.

מז. ומנורות שלנו שכל פתילה מונחת בנר בפ"ע, היינו שהכלים שבהם מניחים הפתילות נפרדים ואין שייכות לגמרי נר אחד לחבירו, אין שיעור שצריכים להרחיק זו מזו שהרי מובדלין הם בכלי¹⁴⁰.

מח. מנורה שיש לה ח' פיות מותר לשני בני אדם להדליק זה בקצה זה וזה בקצה זה, שהרי רואין שהדליקו שנים דאל"כ היה מדליק כסדרן אחד אצל חבירו¹⁴¹.

✧ להחליף הפתילות בכל יום

מט. אין צריכים להחליף הפתילות בכל יום¹⁴², ואין בזה בזיון מצוה דאדרבה נוחין להדליק כשהן מודלקין כבר¹⁴³.

אכן יש נוהגים בכל יום מימי חנוכה להחליף הפתילות לחדשות. (א) מפני שכל יום התחדש הנס בפך השמן. (ב) זכר למקדש שהיו מחדשין נרות המנורה בכל לילה¹⁴⁴. (ג) מכיון שמן הדין מצותה שיהי' כל בית מדליק נר אחד, ורק הפתילה שמוסיף בכל לילה הודלקה למצוה והשאר

138. וגרע מלאמפ"א שהרמ"א בס"ד מתיר להדליק בה, שהרי המשנ"ב שם בסקח"י כתב דשניהם בעינן מובדלים וגם מרוחקין. וא"כ כאן חסר המובדלין.

139. אשל אברהם בוטשאטש תרע"א, ופירושו שע"י החוט נעשה ככלי אחד ובכלי אחד צריכין מובדלין ומופרשין.

140. פשוט וכן הבנתי מדברי אשל אברהם תניינא [בוטשאטש] סימן תרע"א.

141. משנה ברורה סימן תרע"א ס"ק יב. [ולכאורה רק עד יום ד' דהרי המג"א סק"ב כתב דלדידן דמוסיפין בכל לילה לא ידליקו ב' אנשים בנר אחד דאז לא יהי' היכר כמה נרות מדליקין, וע"ז כתב המשנ"ב דדוקא נר שיש לו ב' פיות אבל בשמונה פיות יש היכר א"כ בליל ד' דאין היכר אסור].

142. מחבר תרע"ג ס"ד.

143. לבוש, משנ"ב סקל"א, כה"ח ס"ק עא.

144. כל בו סי' מד.

כב __ להחליף הפתילות בכל יום • ✧ • ברכות רפאל

למהדרין, נמצא דהפתילה שהודלקה אתמול למצוה יודלק היום למהדרין ומעלין בקודש ואין מורידין¹⁴⁵.

✧ נר השמש

נ. י"א דנר השמש שמוסיפין למנין הנרות כדי להשתמש לאורו אסור לעשותו משמנים ופתילות האסורים להדליק בהם בשבת¹⁴⁶. ויש חולקים דדוקא בשבת חנוכה צריכים ליזהר בזה מחשש שאם ישתמש שמא יבא להטות אבל בחול אין חשש¹⁴⁷.

נא. אף אם יש לו נר דולק על השלחן [או נר עלעקטריק שלנו] להאיר החדר, אפ"ה צריך לכתחלה להדליק שמש אצל הנרות כי חיישינן שיבוא להשתמש בנרות חנוכה ולא אדעתייהו, אמנם מעיקר הדין סגי בנר על שולחנו ואין צריך להדליק נר נוסף¹⁴⁸.

נב. השמש מעמידו גבוה משאר הנרות, וסימנו "שרפים" עומדים ממעל "לו" ממעל ה"ו נרות של חנוכה¹⁴⁹. וי"א דהעיקר הוא להעמידו במקום שכשיבוא להשתמש בהנרות יפגע בו תחלה, וכשמדליק על חלון שהוא למעלה מ', צריך לפי"ז להעמידו למטה מהנרות, ולמעשה אין נוהגין כן¹⁵⁰.

145. אוצר טעמי המנהגים בשם משמרת שלום.

146. משום שעיקר הדלקתו הוא שאם יבוא להשתמש בנרות לא ישתמש בנר חנוכה ואם יכבה חיישינן שישתמש. מג"א תרע"ג סק"א, ע"פ הבנת הא"ר סק"ד, והפמ"ג, ועיין כה"ח תרע"א סקמ"ב בשם ספר הליכות עולם הישן, ובסימן תרע"ג סק"ב בשם שכנה"ג, ועוד.

147. מחצה"ש ויד אפרים ודגול מרבבה בהבנת המג"א וכן נקט המשנ"ב סק"ג למעשה.

148. משנ"ב תרע"ג סק"ד.

149. מג"א תרע"ג סק"ז ובדרשות מהרי"ל ה' חנוכה מובא בב"ח ופמ"ג א"א סק"ז דכן נוהגין.

150. מחצה"ש תרע"ג סק"ז, וכתב הכה"ח סקמ"א ואין המנהג כן ואפילו בביהכ"נ שמדליקין למעלה מ' מניחין השמש למעלה מן הנרות.

נג. גם בנרות השמש יש קדושה גדולה אשר הן יותר קצת גדולים מן הנר של חנוכה, שני השמש הוא דוגמת הכהן שהי' מדליק נרות בבית המקדש, ודוגמת שרפי מעלה המדליקין בוצינין קדישין שיאירו פני כסא כבוד יתברך, ומכאן תראה הפגם הגדול מה שראיתי בעוה"ר שרוב העם נוהגין שלוקחין השמש מן הנרות ועושין לאורו עסקי חול, ומכ"ש עתידין ליתן את הדין מעון פלילי שמשחקין לאור השמש בקוביאאות, ואינם יודעים שהשמש יש בו קדושה יותר מנר חנוכה, ע"כ המזלזל במצוה זו עונשו היא קשה מאד, וכל המדקדק במצוה זו ואינו מזיז את השמש ממקומו יזכה לראות נרות המנורה בביהמ"ק אכ"ר¹⁵¹.

✧ הברכות

נד. שכח ולא בירך ברכת "להדליק" והדליק כבר נר אחד: בליל ראשון אינו יכול לברך עוד ברכת להדליק שהרי גמר עשיית המצוה, ומברך שעשה ניסים ושהחיינו¹⁵². ובשאר לילות [דשאר הנרות שמדליק הוא כדי לקיים מצוה מן המהדרין ולא משום עיקר מצוה, שהרי עצם המצוה הוא נר אחד בכל לילה], אם נזכר קודם שהדליק כל הנרות יכול עדיין לברך גם ברכת להדליק¹⁵³, ואם אפשר י"ל דנכון יותר לצאת מאיש אחר שלא בירך עדיין¹⁵⁴.

151. יפה ללב [פאלאגי] סימן תרע"א סק"א.

152. פמ"ג תרע"ו משב"ז סק"ב, משנ"ב סק"ד וכן בשאר לילות אחר שהדליק כולם, ועיין תשובות רעק"א מהד"ת סימן י"ג.

153. באר היטב תרע"ו סק"ה בשם הלכות קטנות (ועיין שע"ת סק"ה). וכן הוא משמעות המג"א בהקדמת סימן תרע"ו עיי"ש במחצית השקל אם על הידור מצוה מברכין, ועיין רעק"א הנ"ל, ומשנ"ב סק"ד.

154. לפענ"ד שהרי הפמ"ג שם ומחצה"ש תחלת הסימן נשאר בצ"ע מהיכי תיתי לברך על הידור מצוה, והגרעק"א מבאר דשאני הכא עיי"ש.

נה. בירך הברכות וטעה ולא הדליק כל הנרות כשהזכיר ידליק שאר הנרות בלא ברכה¹⁵⁵, ואפילו לא היה בדעתו בשעת ברכה רק על הנרות שהוכן ואח"כ נזדמן לו עוד נרות ידליק אותן ובלא ברכה¹⁵⁶.
נו. שכח לברך שהחיינו בליל ראשון בשעת הדלקה מברך כל החצי שעה שאחר הדלקה¹⁵⁷, ואחר החצי שעה של הדלקה אינו יכול לברך¹⁵⁸, אלא יברך בליל שני "בשעת ההדלקה"¹⁵⁹, וכן בכל לילה עד ליל שמיני.

✧ ההדלקה

נז. בכל לילה מברך [היינו שמדליק ראשון] על הנר הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין¹⁶⁰, בין כשמדליק בחלון ובין בחלל הפתח, והיינו דבליל ראשון ידליק בתחלה בנר היותר ימיני ובליל שני יתחיל בנר הנוסף שהוא יותר שמאל¹⁶¹, וכן בכל לילה. וירחיק א"ע מן הימין

155. מג"א ריש תרע"ו, כי הברכה שעשה בתחלה הוא על חיוב כל הנרות.

156. אע"פ שהפמ"ג שם סק"א מביא משמעות המג"א לברך, אבל למעשה נשאר בצ"ע, והמשנ"ב סק"ד פסק להלכה כרעק"א דלעיל דעל הידור מצוה לא מברכין, ובשלמא כשלא בירך כלל מתיר רעק"א לברך בצירוף דבתוך חצי שעה עדיין מיקרי עובר לעשייתו, אבל לברך על ההידור לא.

157. משנ"ב שם סק"ד כתב דאחר ההדלקה יכול עדיין לברך שהחיינו ולכאורה כל זמן קיום המצוה נכלל באחר ההדלקה.

158. משנ"ב תרע"ו סק"ב.

159. לבוש תרע"ו. ובשער הציון סק"ג מביא כן בשם הישועות יעקב ולכאורה הטעם משום שכך תיקנו חז"ל לאומרו על ההדלקה שזהו עיקר פירסום הנס ולא על היום שהרי אין שום מצוה על היום. ואינו דומה ליו"ט שעצמו של יום לעשותו יו"ט מצוה הוא, וע"ז אנו מברכין, רק חז"ל תיקנו לכתחלה לאומרו בשעת קידוש, ואם לא אמרו אז מברך בכל מקום וזמן, ובזה מתורץ לפענ"ד האסתפקתא של המשנ"ב בשעה"צ תרע"ו סק"ג.

160. מחבר תרע"ו ס"ה, ועיין מש"ב בשעה"צ סקט"ו דכהמחבר נקטו לדינא הפר"ח וחת"ס בשו"ת סימן קפ"ז.

161. משנ"ב שם סק"א.

לצד שמאל בעת שבא להדליק כדי שיפגע בנר השמאלי תחלה ולא יצטרך להעביר על המצות¹⁶².

נח. קיימא לן המדליק צריך שידליק ברוב היוצא¹⁶³, על כן בנר הראשון שמדליק אחר הברכה לא יסלק ידו מן הנר עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצא מן השמן¹⁶⁴.

נט. אחרי ההדלקה נוהגין לומר הנרות הללו אנו מדליקין וכו'¹⁶⁵, יש נוהגין לאומרו תיכף אחר שהדליק הנר הראשון וגומר להדליק בעוד שאומר¹⁶⁶, ויש נוהגים לאומרו אחרי שגומר להדליק כל הנרות¹⁶⁷.

ס. אם הדליק בליל ראשון ב' נרות יצא, דלהוסיף על המצוה אינו מזיק¹⁶⁸. ולכאורה ה"ה בשאר לילות אם הדליק בליל שני ג' וכדומה, ולמעשה נראה דאין לסמוך ע"ז לכתחלה, ואם הדליק יותר ראוי לכבותם כולם, ולחזור להדליק כדין בלא ברכה, שהרי הרמ"א¹⁶⁹ כתב וז"ל ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד "כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין", וכן בסעי' ז' כתב וז"ל המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות אלא א"כ רבים בני הבית, שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד "ואין היכר כמה נרות

162. משנ"ב שם.

163. שבת כ:.

164. ביאור הלכה סימן תרעג ד"ה הדלקה בשם תשובת מהר"י ברונא סי' ל"ט, וכ"כ במקור חיים לבעל חו"י סימן תרע"ו.

165. מחבר סימן תרע"ו סעיף ד.

166. טורי זהב שם סק"ה ומג"א סק"ג בשם מהרש"ל, וכן הוא ביוסף אומץ ס"ק תרע"ד.

167. הפמ"ג על הטו"ז שם כתב צ"ע דהא בין הברכה והדלקת הנר ראשון אסור להפסיק וא"כ י"ל דהברכה על כל הנרות קאי, וח"ו אינו אומר נגד מאורן של ישראל מהרש"ל ז"ל, ומ"מ מי שנוהג ואומר לאחר שהדליק הכל נמי שפיר דמי, מובא דבריו במשנה ברורה סק"ח, וכן הוא בפסקי סידור הרב.

168. חכמת שלמה תרע"א ס"ב

169. בסימן תרעא סעי' ב'.

מדליקין", וכן פסק המחבר¹⁷⁰ דבכל לילה צריך להתחיל ההדלקה בנר הנוסף שהוא מורה על הנס, מבואר שיש מצוה עכ"פ לכתחלה שיהי' היכר בכל לילה כמה נרות מדליקין [והיינו להכיר ההוספה], והטעם כדי לפרסם הנס שהי' בכל יום נס חדש¹⁷¹, ובדיעבד אם לא כבה יצא, ובליילה שלאחריו ידליק כדינו.

סא. עיקר המצוה הוא שיהי' המדליק אצל הנרות חצי שעה "לראות אותם" לשמוח בהם, כי הם ג"כ זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס כמ"ש והדליקו נרות בחצרות קדשן וכו', והכי משמע מ"ש אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם, ולכן הרואה ג"כ מברך, ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר¹⁷², וכ"ז לכתחלה, אבל וודאי דמצות הדלקת הנרות יצא אפילו לא ישב שם¹⁷³.

✧ דיני כבתה

סב. הדלקה עושה מצוה ולפיכך אם כבתה בשוגג או באונס אפילו תיכף ומיד אחר ההדלקה אינו חייב לחזור להדליקה¹⁷⁴, והרוצה לקיים המצוה בשלימות הסכמת האחרונים להחמיר ולהחזיר להדליקה בלא ברכה¹⁷⁵. כבתה במזיד חייב לחזור ולהדליקה בלא ברכה¹⁷⁶.

170. סימן תרע"ו ס"ה

171. כמבואר בפוסקים ובלשון המשנה ברורה כמה פעמים.

172. מקור חיים לבעל חות יאיר סימן תרעב

173. שבפוסקים לא מובא דין זה לדינא. ובספר מנהג ישראל תורה תרע"ב מביא בשם הייטב פנים "דמנהג ישראל תורה" הוא לישב אחר הדלקה ולשום עין באור הנרות.

174. מחבר תרעג ס"ב.

175. ט"ז שם ס"ק י בשם רש"ל דלא גרע מן המהדרין. מג"א ס"ק יב, באר היטב ס"ק יב. משנ"ב סקכ"ז.

176. פמ"ג שם אשל אברהם ס"ק י"ב משנ"ב בשעה"צ סקל"ב.

סג. הדליק הנר במקום שהרוח מצויה שם וכבתה הרוח חייב לחזור ולהדליקה בלא ברכה¹⁷⁷. וכן אם בשעה שמדליק רואה שהאור אין נאחז בהפתילה ובוודאי יכבה במהרה אינו יוצא בהדלקה זו ואחר הכביה צריך מדינא לחזור ולהדליקה¹⁷⁸.

סד. כבתה הנרות בשוגג בתוך חצי שעה של הדלקה ואינו רוצה לחזור להדליקה אפ"ה חייב להניח הנרות מונח על מקומו [לחצי שעה¹⁷⁹] כדי שלא יחשדוהו שלא הדליק כלל¹⁸⁰, ואסור להשתמש בהשמן או בנר השעוה הנותר לשום דבר חוץ לנר חנוכה שהרי הוקצה למצותו¹⁸¹. סה. אסור להשתמש לאור הנר ואסור לכבותה בתוך החצי שעה של הדלקה או להמדליקים מוקדם עד חצי שעה אחר צאה"כ.

סו. אחר החצי שעה י"א שמותר להשתמש לאורה ומותר לכבותה¹⁸², וי"א דכ"ז שדולק אסור להשתמש לאורה ולא מהני ע"ז תנאי אבל מותר לכבותה¹⁸³, ולפ"ז אסור גם לטלטל הנרות ממקומן בעוד שדולקים אפילו אחר החצי שעה¹⁸⁴. וי"א דשניהם אסורים בין להשתמש לאורה

177. ט"ז שם ס"ק י ומג"א ס"ק יב. והפמ"ג מש"ז סק"י כתב הטעם דשמא לא הוי ברור שיכבה כמו בשמנים פסולים.

178. משנ"ב תרע"ג סק"ה דזה גרע מפתילות שאין נאחז בהן האור דשם הוי רק חשש שיכבה וכאן הרי רואה בפירוש.

179. פשוט.

180. שערי תשובה תרעג ס"ק יב בשם השבו"י. ופי' דאף להמדליק בפנים שייך חשדא לבני בית.

181. טו"ז תרע"ב סק"א. ומחבר סימן תרע"ז סעי' ד', ומג"א שם סק"י, ועיין עוד בסעיף הבאה.

182. מחבר תרע"ב סעי' ב'.

183. טו"ז תרע"ב סק"ב בשם מהרש"ל, והטעם מפני הרואה שע"ז יסבור שאפילו בתוך חצי שעה מותר להשתמש, וכתב המחצה"ש סק"ד דמש"ה לא מהני תנאי.

184. משנ"ב תרע"ב בשעה"צ סקי"ב מפני הרואים שלא ידעו ויאמרו להשתמש נטלו. [ונלפענ"ד דבזמנה"ז שאנו משתמשים באור הלעקטערי"ק ולא בנרות כלל, א"כ אין מקום להחמיר דליכא למיגזר שיאמרו לאורה מניחו על שולחנו, ואחר החצי

ובין לכבותה¹⁸⁵. ולכו"ע תנאי מהני אם התנה מתחלה שאינו מקצה רק כשיעור חצי שעה ולהשתמש לצורכו עם המותר מותר אחר שכבתה¹⁸⁶. ולמעשה החמירו האחרונים לכתחלה כשלא התנה שלא לכבותה ועכ"פ בעוד שדולקות שלא להשתמש לאורה¹⁸⁷.

✧ דיני הדלקה להנוסעים מביתם

סז. ההולך לבית אחר עם כל ב"ב לפני זמן ההדלקה ואינו חוזר לביתו עד למחר, מותר לו אפילו לכתחלה להדליק שם¹⁸⁸, ויש מספקים אם לכתחלה צריך לישאר בביתו עד אחר ההדלקה, דאפשר דווקא אם הולך לשם לכל ימי החנוכה מתיר הפר"ח לכתחלה להדליק שם ולא אם רק ליום אחד¹⁸⁹, ולהלכה למעשה כתב שם שמוותר, ומביא רא' משו"ת מהרש"ם¹⁹⁰ דהנוסע על מסילת הברזל חייב להדליק שם דנעשה כביתו¹⁹¹.

סח. זוג צעירים "שאוכלים בקביעות" סעודתם אצל אחד מההורים אף

שעה ובפרט בימות החול אין כאן חשש, ויש להקל בפרט שיש פוסקים המתירים בכל אופן, ועכ"פ אם שייך חשש סכנה מפני הילדים וכדומה וודאי דאין להחמיר]

185. מג"א שם בשם הב"ח ועיין מחצית השקל שני טעמים להב"ח.

186. מחצה"ש שם סק"ד שכן כתב המג"א סימן תרע"ז סק"י. וכן המשנ"ב תרע"ב סק"ז כתב להחמיר לכתחלה להתנות.

187. פר"ח סימן תרע"ז, א"ר אות ב, כן משמע במשנ"ב סק"ז וסק"ח, וכה"ח סקכ"א ותרע"ז סקכ"ו.

188. שם בשו"ת קנין תורה ח"ה סימן ע"ב עיי"ש

189. מובא בביאור הלכה תרעז ד"ה במקום.

190. ח"ד קמו.

191. עיין בספר חובת הדר (בלווא).

ברכות רפאל • ✧ • דיני הדלקה להנוסעים מביתם . כט

שישנים הם בביתם, צריכים להדליק במקום אכילתם בבית ההורים, דבזמן הזה שמדליקין בפנים עיקר פירסום הנס הוא במקום אכילה¹⁹², ואם הדליקו בביתם שישנים שם יצאו ידי חובתם.

ט. מי שבדעתו לילך מביתו עם כל בני ביתו אחר זמן הדלקה ולאכול סעודתו במקום אחר כגון אצל אביו או אצל חמיו או אצל חבירו ולחזור לישן בביתו, לכתחלה צריך להדליק בביתו ששם הוא עיקר דירתו¹⁹³, ובדיעבד יצא כשמדליק במקום שיאכל¹⁹⁴.

ע. כשמגיע זמן הדלקה יהי' הוא וב"ב בביתם כדי להדליק שם¹⁹⁵, ואם בזמן הדלקה הם כבר במקום אחר ורוצים לאכול שם סעודתם והרי אסור לאכול קודם הדלקה, או שאינם רוצים להמתין מלהדליק עד שיחזרו לביתם שהרי יאחרו זמן הדלקה לכתחלה, י"א דהמנהג הוא שמוותרים להדליק במקום ששם יאכלו, ובפרט אם הם באים מעיר אחרת וקשה להם לחזור לביתם להדליק¹⁹⁶.

192. רמ"א תרע"ז ס"א מג"א סק"ו טו"ז סק"ב. ומשנ"ב סק"ב. דמקום אכילה עיקר בן הסומך על שולחן אביו או חתנו.

193. טו"ז תרע"ז ס"ק ב, משנ"ב סק"ב.

194. בשו"ת שבט הלוי (חלק ג סימן פג) כתב בשם הב"ח סימן תרע"ז דהא דבעינן אוכל בקביעות במקום א' ולא מהני כשאוכל סעודה א' בדרך עראי אצל חבירו דזהו משום חשדא "מבני ביתו" שיאמרו שלא הדליק כשלא ידליק במקום שרגיל, מוכח מזה דמעיקר הדין הי' די גם אם אוכל סעודה בודדת במקום שהוא עכשיו, וא"כ אם הוא שם במקום ההוא עם כל ב"ב ואוכל שם סעודתו יש מקום להקל, ויש הרבה משפחות נוהגין כן אע"פ שלכתחלה אין להם לעשות כן אבל מדינא יצאו ידי הדלקה, ועיין בסעיף הבאה.

195. שהמנח"י ח"ז סימן מח נשאר בצ"ע בזה ההיתר דלהלן, וגם הקנין תורה מתיר רק בדיעבד.

196. שו"ת קנין תורה ח"ה סימן ע"ב, ועיין דברינו בסעיף הקודם.

✧ התפלות בימי חנוכה

עא. כל שמונת ימי חנוכה אין אומרים תחנון ולמנצח ¹⁹⁷, ואין אומרים אל ארך אפים, ויה"ר אחר קריאת התורה ¹⁹⁸, ואין אומרים תפלה לדוד ובית יעקב.

עב. כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל, (א) י"א הטעם משום דחלוק בנרותיו כל יום חלוק משלפניו הרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו, (ב) ועוד טעם אחר לפי שהנס נתחדש בכל יום, (ג) ועוד שהרי קוראים בנשיאים ובכל יום נשיא שלו חלוק משל חבירו אם כן כל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו ואין ראוי לחדש קריאה בלא קריאת ההלל ¹⁹⁹.

✧ הלכות הנוגעים להלל

עג. התחיל לומר הלל ונזכר שלא התחיל בברכה יברך במקום שנזכר ואפילו באמצע פרק ²⁰⁰.

היות ובימי חנוכה גומרים את ההלל, ראוי לעורר 'חמשה' חילוקי דינים בין הימים שגומרים בהם את ההלל להימים שאין גומרים בהם את ההלל, והיות שר"ח טבת שחל בחנוכה שאני דינו משאר ר"ח מצאנו לנכון לעורר ע"ז.

עד. בימים שאין גומרים בהם את ההלל: יש לנו בזה ג' דעות אם מברכין על אמירת הלל: י"א שרק ציבור מברכין בתחלה לקרוא את ההלל ובסוף יהללון אבל יחיד לא, [והטעם, משום שחובת קריאתה בר"ח רק ממנהגא ועל מנהג אין מברכין]. וי"א שאף ציבור אין מברכין לא

197. רמ"א תרפג.

198. פמ"ג תרפ"ג מש"ז סק"א בשם לבוש.

199. בית יוסף סימן תרפג.

200. כה"ח תרפג ס"ק ג.

ברכות רפאל • ✧ • הלכות הנוגעים להלל _____ לא

בתחלה ולא בסוף²⁰¹. ולמעשה נוהגין דגם היחיד מברך בין בתחלה ובין בסוף²⁰², [דמצינו הרבה דברים שאינם אלא ממנהגא ואעפ"כ מברכין עליהם²⁰³], ומכל מקום כתב הרמ"א דזוהר אדם לקרות הלל בציבור [ובביאור הגר"א מסביר] כדי לצאת גם הפוסקים שביחיד אין מברכין.

עה. ראוי לציין מה שמביא בספר עלת החדש: דבפסקי הסידור מכריע הגה"ק בעל התניא בין השיטות וכתב: בימים שאין גומרין את ההלל יש לנהוג שהש"ץ לבדו יברך בתחלה ובסוף והקהל יענו אמן ויצאו בברכתו עכ"ל. אבל בס' מנהגי חב"ד מביא דהמנהג הוא שגם היחיד מברך, ומביא בשם הצ"צ שאמר שיכולים לעשות כמו שרוצים ואכמ"ל. וכן במנהגי בעלזא כתוב דכשהתפלל הרה"ק ר"א מבעלזא ביחידות אמר הלל בלי ברכה רק אמר ברין רחמנא מלכא דעלמא עילאה. עכ"פ רואים מזה כמה יש להזהר לאמרו בציבור.

עו. המג"א²⁰⁴ מוסיף דלפ"ז אם בא לביהכ"נ סמוך להלל יקרא תחלה הלל עם הציבור ואח"כ יתפלל כדי לברך עם הציבור. ודוקא שיש שהות שלא יעבור זמן ק"ש ותפלה²⁰⁵.

עז. וליהוי ידוע, דכל זהו מדינא דשו"ע אמנם בכף החיים²⁰⁶ כתב ואין דעת האר"י ז"ל נוחה בסברות אלו לומר דברים שלא כסדרן. ובמשמרת שלום²⁰⁷ כתב דכאן יש עצה לצאת גם דעת המקובלים היינו לומר הלל קודם התפלה כהמג"א, ואחר שמונה עשרה יאמר פעם שנית הלל

201. מחבר תכב ס"ב.

202. רמ"א שם.

203. עיין תוס' ערכין דף י', ושעה"צ סק"ג.

204. סק"ו.

205. משנ"ב בשעה"צ.

206. סקל"ח.

207. קאידיונב פ"ל ס"ב.

לב _____ הלכות הנוגעים להלל • ✧ • ברכות רפאל

'בלא ברכה', והברכה לא מעכבת ובפרט דלדעת הרבה פוסקים אין מברכין כלל.

עח. עוד כתב המג"א²⁰⁸: דאם עומד באמצע פסוקי דזמרה והציבור מתחיל לומר הלל מותר לו להפסיק באמצע ולקרוא הלל עם הציבור, דלא גרע ממזמורים שמוסיפין בשבת, אבל לא יברך לא בתחלה ולא בסוף כיון שאומר ברוך שאמר וישתבח.

עט. הרמ"א כתב דכשקורא היחיד הלל בין בימים שגומרין ובין בימים שאין גומרין לכתחלה אם מצויין לפניו שני אנשים נכון שיאמר לפנייהם הודו והם יענו אחריו כנהוג בציבור, אולם ביום שאין גומרין את הלל 'ראוי יותר' לדקדק על זה משום דעי"ז יוצא ג"כ קצת דעת הפוסקים דבעינן ציבור לברכת הלל²⁰⁹.

פ. וכל זה הוא בימים שאין גומרין את ההלל, אבל בימים שגומרין את ההלל:

לכו"ע מברכין עליו בתחלה ובסוף שהרי בימים האלו חייבים לומר הלל מדינא, ב- הבא לביהכ"נ סמוך להלל אין לו לקרוא עם הציבור קודם התפלה שהרי מותר לו לברך לכו"ע אחר שחרית, ג- אין לו להפסיק באמצע פסוקי דזמרה לומר הלל כדי שלא יפסיד את הברכות שחייב לומר²¹⁰.

פא. ועוד נפק"מ לדינא, לענין הפסק באמצע הלל לדברים שבקדושה: בימים שאין גומרין בהן הלל, דינו כמו בין הפרקים בברכת קרי"ש²¹¹, היינו דמפסיק גם באמצע הפרק לענות אמן על כל ברכה, וכ"ש

208. עיי"ש במג"א כתב הלשון ואפשר, אולם במשנ"ב (סקט"ז) מביאו לפסק ולא בלשון אפשר.

209. עיין כ"ז במשנ"ב סקי"ח.

210. מג"א, ועיין משנ"ב סקט"ז.

211. במשנה ברורה סקכ"א כתב דבאמצע הפרק עיין לעיל סימן ס"ו ותלמוד לכאן ביאור הדברים. וכן כתבו הפוסקים.

ברכות רפאל • ✧ • הלכות הנוגעים להלל _____ לג

לחמשה אמנים הראשונים של קדיש, ולקדושה קדוש וברוך וע"פ האר"י ושו"ע הרב גם לימלוך וברכו, והאמנים שאחר תתקבל וכו' מדינא אין מפסיקים לענות והנהגים לענות יש להם על מה לסמוך וכן מותר לכתחלה לעלות לתורה באמצע אמירת הלל ויברך לפניו ולאחרי', אבל לא יאמר ברוך הוא וברוך שמו, ובמודים יאמר רק מודים אנחנו לך ולא יותר.

פב. ובימים שגומרים בהם את ההלל, דינו כמו בברכת קריאת שמע²¹², דבאמצע הפרק: מותר לענות אמן רק אחרי ברכת הקל הקדוש ושומע תפלה, ועל קדיש עונה רק אמן יהא שמ' רבא ואחר דאמירן בעלמא, וע"פ האר"י חמש האמנים הראשונים, ובקדושה יאמר רק קדוש וברוך וע"פ האר"י (שו"ע הרב) גם ימלוך, ובמודים יאמר מודים אנחנו לך, ועונה על כל ברכו גם בקריה"ת, ועל שאר אמנים אסור לענות, ואם קראוהו לעלות לתורה לכתחלה יראה לסיים הפרק.

פג. ובין הפרקים: היינו קודם בצאת ישראל, קודם לא לנו, קודם אהבתי, קודם הללו את ה', קודם הודו, וי"א דגם קודם מן המיצר, מותר לענות אמן על כל ברכה ששומע לקדיש קדושה וברכו ומודים דרבנן, כנ"ל בימים שאין גומרים את ההלל.

✧ דיני על הנסים בתפלה

פד. מזכירין על הנסים בתפלה בברכת מודים ובברכת המזון בברכת הארץ דכולה מילתא דחנוכה עיקרה הודאה היא²¹³, ובברכת מעין שלש אין מזכירין חנוכה שהרי אין אומרים בה לשון הודאה, ומה שאומרים בסופו "ונודה לך" הוא כבר אחר סיום הטוב והמטיב, ואומרים אותו כדי שיהא סמוך לחתימה מעין חתימה²¹⁴.

212. עיין גם סימן תפ"ח ס"א.

213. מחבר תרפ"ב ס"א ומשנ"ב סק"ב.

214. פמ"ג א"א סק"א ומשנ"ב שם סק"ב.

לד _____ דיני על הנסים בתפלה • ✧ • ברכות רפאל

פ.ה. שכח לומר על הנסים כל זמן שלא הזכיר השם של סוף הברכה חוזר לומר על הנסים²¹⁵, אמר השם של סוף הברכה לא יאמר למדני חקיך רק יסיים הברכה²¹⁶, וגם אחר הברכה קודם שהתחיל ברכה שאחרי' לא יאמר שם על הנסים²¹⁷ רק יאמר בסוף שמו"ע קודם יהיו לרצון [השני]²¹⁸, וי"א דיכול לאומרו בין ברכה לברכה²¹⁹.

✧ ברכת המזון

פ.ו. ובברכת המזון כשיגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים וכו'²²⁰. ובראש חודש שבחנוכה יאמר קודם הרחמן הוא יחדש עלינו את החדש וכו' ואח"כ הרחמן הוא יעשה וכו' דתדיר קודם²²¹.

✧ ערב שבת חנוכה

פ.ז. י"א דלכתחלה [אם אפשר לי'²²²] נכון להתפלל מנחה תחלה ואח"כ להדליק נר חנוכה²²³, והטעם, שהרי מדליקין [אחר הפלג] קודם לילה, מטעם דסומכין בדיעבד על שיטת הי"א דמפלג הוי לילה, ואם מתפלל מנחה אח"כ הוי כתרתי דסתרי. וי"א הטעם כי תפלת מנחה נגד תמיד של בין הערבים תיקנו, ונר חנוכה זכר לנס הנעשה במנורה, והדלקת המנורה היתה אחר הקרבת התמיד של בין הערבים²²⁴.

215. מחבר תרפב ס"א.

216. משנ"ב בשער הציון סימן קפח סק"ח.

217. משנ"ב סימן קי"ד ס"ק לב.

218. משנ"ב תרפ"ב ס"ק ד.

219. שערי תשובה תרפ"ב בשם הרדב"ז.

220. רמ"א שם ס"א.

221. משנ"ב שם ס"ק ה.

222. משנ"ב בשער הציון סק"ז.

223. שע"ת תרע"ט סק"א, פמ"ג תרע"א א"א סק"י, משנ"ב סק"ב.

224. שערי תשובה בשם ברכי יוסף.

ברכות רפאל • ✧ • ערב שבת חנוכה _____ לה

ולמעשה המנהג בהרבה בתי החסידים להדליק תחלה נרות חנוכה ואח"כ להתפלל מנחה וקבלת שבת²²⁵, וכן במנהגי וורמיישא מצאתי כתוב דהדליקו הנרות ואח"כ התפללו מנחה.

פח. בע"ש מדליקין מאחר פלג המנחה ולמעלה²²⁶ ומדליקין נר חנוכה תחלה ואח"כ נר של שבת²²⁷. ומברכין על הדלקתה אע"פ שעוד היום גדול²²⁸, דכיון דאי אפשר בענין אחר חשוב הכשר מצוה²²⁹. ויש אומרים דכיון דנר חנוכה א"א לשמנה ימים בלי שבת א"כ החשמונאים שתקנו

225. עיין אלי' רבה, וסידור של"ה (ומלשונו לכאורה משמע דווקא משום כדי להתפלל בציבור וצ"ע), דרכי חיים ושלוש צאנז, שערים מצויינים בהלכה קל"ט כ"א. וברועה ישראל על מנהגי החיד"א כתב דמדברי הפוסקים משמע דאין שום ענין להקפיד בכך ואפילו לכתחלה יכול להתפלל אחר הדלקה, וכתב דכן דעת החיד"א למעשה אע"פ שבברכ"י מביא די"א להתפלל קודם אבל הרי לא כתב וכן נראה לי או וכן עיקר.

226. מג"א סק"ב.

227. מחבר תרע"ט, והטעם כתבו הפוסקים (לבוש טו"ז ומג"א סק"א) דהמחבר בסימן רס"ג ס"י מביא מחלוקת הפוסקים אם הדלקת נרות היא קבלת שבת, ואם תדליק של שבת תחלה קבלה לשבת ואתסר עלי' מלאכה ואסורה להדליק עוד של חנוכה, או לא תליא קבלת שבת בהדלקת נרות, ולמעשה, כתב הרמ"א שם והמנהג שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקתה, אבל לא שאר בני הבית. ולפ"ז אם האשה מדלקת של שבת והאיש מדליק של חנוכה לכאורה אין נפק"מ מה מדליקין קודם, אדרבה הפר"ח כתב לכתחלה של שבת קודם דתדיר קודם. אפ"ה י"ל הטעם שנוהגין להדליק נר חנוכה תחלה, שהרי גם האשה חייבת בנר חנוכה, והאיש מוציאה, והרי הפמ"ג בא"א סק"א כתב דקיי"ל דכל מילי דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח עיי"ש, א"כ האיש הרי שלוחה של האשה להדליק גם עבורה ואפשר שאינה יוצאת, אע"פ שהפמ"ג מסופק דאפשר אין זה שליחות אלא מעשה קוף בעלמא עיי"ש, עכ"פ לכתחלה ודאי יותר ראוי לעשות כן לצאת מידי ספק, ואין כאן משום תדיר שהרי אי אפשר לקיים שניהם. ובכה"ח סק"א מביא דרוב הפוסקים ס"ל דאין לזוז מדין דשו"ע, והרדב"ז כתב דכן צריך להיות ע"פ סוד דמעלין בקודש, ועוד טעמים ע"פ סוד עיין בשער הכוונות מהאר"י ז"ל ואין לזוז ממנה.

228. מחבר ורמ"א סימן תרע"ט.

229. מג"א סק"ב.

הדלקת חנוכה מעיקרא הכי תיקנו להיות זמן הדלקתו קודם לילה ושייך וציונו שהרי המתקנים כך ציוו מעיקרא²³⁰.

פ. הקדים והדליק קודם פלג לא יצא, והברכות לבטלה²³¹, וצריך לכבותה ולחזור להדליק אחר הפלג ולברך²³².

צ. צריך לתת שמן בנר או להדליק בנר גדול שידליק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים²³³. ואם לא נתן כשיעור הנ"ל עכ"פ בנר אחד, לא קיים המצוה והברכות לבטלה²³⁴, וצריך לכבותה ולמלאה או להחליף הנר לנר גדול ולחזור ולהדליק, בלא ברכה²³⁵. [נמצא לומר דאלו המדליקין נרות שבת חצי שעה קודם השקיעה וצאה"כ שלהם הוא 45 מינוט אחר השקיעה, צריכים להניח שמן כ"כ שידליק לפחות שעה עם 45 מינוט, דהיינו חצי שעה קודם השקיעה 45 מינוט אחר השקיעה ועוד חצי שעה. ואלו המדליקין נרות שבת 15 מינוט קודם השקיעה וס"ל בצאה"כ כר"ת, צריכים להניח שמן שידליק לפחות שתי שעות, היינו רבע שעה קודם השקיעה 72 מינוט אחר השקיעה ועוד חצי שעה].

צא. שכחה האשה והדליקה נר של שבת קודם שהדליקו הנר חנוכה, אפ"ה מדליק הבעל או אחד מבני הבית שעדיין לא קיבל עליו שבת נרות חנוכה²³⁶. ואשה שאין בעלה בביתה וכדומה, ומדלקת נר חנוכה בעצמה, לא תדליק בעצמה נר חנוכה אחרי שהדליקה נר של שבת, שהרי מנהגנו שהאשה מקבלת שבת בהדלקתה, אלא תמנה שליח

230. שו"ת חתם סופר חלק ו סימן ז.

231. פר"ח.

232. כה"ח סק"ה בשם דה"ח אות א.

233. פמ"ג תרע"ט א"א סק"ב. לבוש סעי' א', מחצה"ש סק"ב.

234. חיי אדם כלל קנ"ד סעי' לה, קצש"ע קל"ט ס"יז. כה"ח שם סק"ו.

235. חיי אדם כלל קנ"ד סעי' לה. שהרי בירך בהיתר ודומה לבירך על תקיעת שופר ואינו יכול לתקוע. כה"ח סק"יב. ועיין משנ"ב תרע"ב סק"ד

236. שהרי הרמ"א בסימן רס"ג כתב שמנהיגו שהאשה המדלקת מקבלת שבת ולא שאר בני הבית.

ואפילו למי שכבר הדליק לעצמו²³⁷, שידליק עבורה²³⁸, וצריכה היא לעמוד שם בעת שמדליק²³⁹. והשליח מברך ברכת להדליק, ויכוין להוציאה והיא תכוין לצאת²⁴⁰, והאשה מברכת שעשה נסים ושהחיינו²⁴¹.

צב. איש המדליק נרות שבת לכתחלה ידליק גם הוא נר חנוכה תחלה להחמיר כשיטת הי"א דאין חילוק בין איש המדליק לאשה²⁴², ובדיעבד שטעה והדליק נר של שבת תחלה אם לא קיבל עליו שבת במחשבתו בפירוש יכול עדיין להדליק נר של חנוכה דבסתמא אין האיש מכוין לקבל שבת בהדלקה²⁴³.

צג. להלכה קי"ל דכבתה אין זקוק לה דהדלקה עושה מצוה, ואפילו בע"ש אין זקוק לה²⁴⁴. וי"א דאם לא קיבל עדיין שבת חייב לחזור ולהדליקה בלא ברכה, ודווקא אם הדליק בזמן הדלקה אז אמרינן דכבר נעשה מצותו בהדלקתו, אבל בע"ש אין עכשיו 'עצם זמן הדלקה', אלא מפני שא"א להמתין בהדלקה עד שקיעת החמה צריך להתחיל קודם לו מש"ה מקרי אותה שעה 'זמן התחלה' כמו בחול מסוף שקיעה, דהכי תקנו חכמים שידליק בשעה שיש לו היתר להדליק, ונתנו לו חכמים

237. מחצה"ש תרע"ט סק"א.

238. מג"א שם ס"ק א.

239. מג"א תרע"ו סק"ד, ועיין חובת הדר נר חנוכה פ"א הערות סקמ"ד מאריך שם להבין דברי המג"א שמקורו הוא הב"ח שהרי קשה דלא מצינו בשליח דמצוה שיהא צריך המשלח לעמוד אצלו בשעת מעשה עיי"ש, ועיין משנ"ב תרע"ה סק"ט דאה"נ ורק כדי לשמוע הברכה צריכה לעמוד שם.

240. כה"ח תרע"ט סק"ד.

241. פמ"ג א"א שם סק"א דדינה כמו הרואה נר חנוכה ואינו מדליק המבואר בסימן תרע"ו דמברך. משנ"ב ס"ק א, כה"ח ס"ק ד.

242. ט"ז תרע"ט ס"ק א, והלבוש נקט כן לכתחלה ומטעם אחר וז"ל: מפני שההרגל של רוב בני אדם היא לקבל שבת בשעת ההדלקה.

243. מג"א שם ס"ק א, א"ר, משנ"ב סק"א, ורוב הפוסקים.

244. מחבר ורמ"א תרע"ג ס"ב.

לח _____ ערב שבת חנוכה • ✧ • ברכות רפאל

רשות לברך קודם הזמן של קבלת שבת, אבל וודאי דלא הוה אז שבת ממש, וכבתה זקוק לה, וכדבריהם נקטינן להחמיר לכתחלה²⁴⁵, ואם קיבל עליו שבת כבר יאמר לישראל חברו שלא קיבל עדיין שבת להדליק בשבילו²⁴⁶.

צד. מדליקין המנורה בבית המדרש בע"ש ומברכין אפילו אין שם עשרה דהרי יתפרסם הנס כשיבואו אח"כ הקהל לביהמ"ד ויראו הנרות דולקים²⁴⁷, וי"א דאם אין שם עשרה מדליקין בלא ברכה²⁴⁸. והמנהג שמברכין²⁴⁹.

✧ שבת חנוכה

צה. יש נוהגין להוסיף בשבת חנוכה בחרוז בואי בשלום "בשמחה" ובצהלה כמו ביו"ט²⁵⁰.

צו. ירבה בסעודת שבת של חנוכה יותר משאר שבתות²⁵¹.

צז. שכח לומר על הנסים בברכת הארץ, אינו חוזר, ואחר שאמר הרחמן הוא ינחילנו וכו' יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי וכו'²⁵².

245. תו"ד הט"ז תרע"ג ס"ק ט, וכ"כ המג"א בסקי"ב, ולכתחלה נכון להחמיר כדבריהם, פמ"ג שם במשב"ז, משנ"ב שם סקכ"ז, וערוך השולחן שם סעי' ט"ז, כה"ח סקח"ן.

246. פמ"ג שם משב"ז ט, משנ"ב שם, וכה"ח סקנ"ז.

247. מג"א תרע"א סק"י. משנ"ב סקמ"ז, וביאור הלכה ד"ה ויש נוהגין.

248. שע"ת שם סק"ב בשם המור וקציעה דס"ל דבביהמ"ד צריכים עדה בשעת ברכה, וכן נקט הלכה למעשה בכה"ח סקע"ח.

249. כפי ידיעתי, והמשנ"ב בבה"ל תרע"א ד"ה ויש נוהגין כתב בסו"ד: דהמדליק בברכה יש לו על מי לסמוך, ואם בנקל לו להשיג מנין מה טוב.

250. מנהג בעלז.

251. כה"ח תר"ע סק"ג.

252. רמ"א תרפב ס"א, ומשנ"ב סק"ה כתב ויזכיר קודם של שבת משום תדיר.

ברכות רפאל • ✧ • שבת חנוכה _____ לט

צח. שכח לומר רצה בברהמ"ז וצריך לחזור ולברך, י"א²⁵³ דאינו אומר על הנסים בפעם השני, וי"א דצריך להזכיר גם של חנוכה²⁵⁴.

צט. אין אומרים אב הרחמים²⁵⁵.

ק. במנחה אין אומרים צדקתך צדק²⁵⁶.

✧ מוצאי שבת חנוכה

קא. במוצ"ש חנוכה אין מאחרין להתפלל כבשאר מוצש"ק ומזדרזין להתפלל במוקדם האפשרי כדי שלא יעבור זמן הדלקה²⁵⁷.

קב. בביהכנ"ס מדליקין אחר מעריב קודם הבדלה²⁵⁸. ולכתחלה לא ידליק מי ששכח לומר אתה חוננתנו, ובדיעבד שאין לו ברירה יאמר המדליק ברוך המבדיל²⁵⁹.

253. מגן אברהם סימן קפח ס"ק יג, וז"ל: ונ"ל דחנוכה בשבת והזכיר של חנוכה ולא של שבת חוזר לראש ואינו מזכיר של חנוכה דהא אינו חובה להזכיר של חנוכה, וכ"ה בא"ר, וכ"כ בשו"ע הרב שם סעי' י"ד.

254. חיי אדם ח"ב כלל קנד וז"ל ובשבת חנוכה נ"ל דצריך להזכיר גם של חנוכה והמ"א בסימן קפ"ח ס"ק י"ג כתב דאין צריך ולא הבנתי שהרי מה שבירך כמאן דליתא דמי.

255. רמ"א סימן רפד.

256. רמ"א תרפ"ג.

257. לוח הגרימ"ט. והגאון ר"מ שטערנבוך בח"ב סי' שמ"ב מביא ששמע מפי הגריז"ס מבריסק שאביו החמיר מאד כשיטת ר"ת ובמוצש"ק חנוכה זירז להדליק תוך חצי שעה מצאה"כ של ר"ת.

258. מחבר ורמ"א תרפ"א ס"ב וכתב מג"א הטעם שמאחרין לצאת מן השבת, קצש"ע קל"ט סעי' ח"י, וכתב המשנ"ב בביאור הלכה דבבית הכנסת אין לשנות המנהג שנהגו מעולם להדליק נר חנוכה קודם.

259. כן משמע ממה שכתב המג"א סק"א. דהרי אסור להדליק קודם שיבדיל, והיות שי"א דהבדלה קודם לנר חנוכה א"כ בכה"ג ששכח אתה חוננתנו ועדיין אסור בעשיית מלאכה הרי כו"ע מודי דהבדלה קודם, ע"כ לא יאמר ברוך המבדיל אלא יבדיל על הכוס ואח"כ ידליק, ובזה קיים המצוה ככו"ע.

קג. ובבית הרבה נוהגין להבדיל ואח"כ להדליק נר חנוכה²⁶⁰.

ושני טעמים להלכה נאמרו בדבר: א) דתדיר ואינו תדיר קודם, ב) דקשה לברך ברכה על האש אחר שכבר השתמש באש של חנוכה²⁶¹.

ומסתבר דנכון לאחר אמירת זמירות של מוצש"ק עד אחר הדלקת נר חנוכה כדי להדליק במוקדם האפשר.

והמדליק נרות חנוכה קודם שיבדיל יש לו על מי לסמוך²⁶².

קד. מי שמתארח בשב"ק מחוץ לביתו ובמוצאי שב"ק דעתו לחזור לביתו לאכול ולישן לכתחלה ידליק בביתו²⁶³, ואם עי"ז יאחר זמן ההדלקה, או שעדיין רוצה לשהות שם זמן מה, יכול להדליק במקום ששוהה, די"א דכל זמן שלא יצא משם לא נפקע הקביעות²⁶⁴, ונכון לאכול שם גם סעודה עם פת, או עכ"פ מיני מזונות²⁶⁵.

260. כשיטת הטו"ז תרפ"א סק"א, ולא כהמג"א דס"ל דלעולם נר חנוכה קודם שמאחרין לצאת מן השבת. פמ"ג משב"ז סק"א. קצש"ע שם, ערה"ש ס"ב, בן איש חי וישב, ובכה"ח מביא דכן הוא מנהג ירושלים. ובמאור ושמש פ' מקץ כתב בשם הרה"ק מלובלין שהעיד בשם הגאון מהר"ש מניקלשפורג ז"ל שפסק כהטו"ז ושכן הוא גם ע"פ סוד, ומצאתי בשאילת יעב"ץ שהעיד בשם אביו הח"צ שנהג כהטו"ז, וכן הוא המנהג ברוב בתי החסידים. והמשנ"ב לא מכריע וכתב דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

261. טו"ז סק"א, ועיין ערוך השלחן ס"ב.

262. משנ"ב בביאור הלכה תרפ"א ד"ה הראשון, ומביא שם הרבה פוסקים דס"ל כהמג"א להדליק קודם.

263. חובת הדר פ"א סקס"ה.

264. שמעתי שיש מורין כן (ומסתבר דעתם), ובשו"ת שבה"ל ח"ח סי' קנ"ח כתב כעין זה, במי שנוסע מביתו או שמחליף דירתו תיכף אחר זמן הדלקה שמדליק במקום הראשון ולא איכפת לן מה שיעשה אח"כ עיי"ש.

265. עיין חובת הדר פ"א סעי' י"ד וסקס"ב. ועיין באז נדברו ח"ז סימן מ"ז.

✧ ר"ח טבת

קה. יש נוהגין להדליק בר"ח טבת שמן למאור לכבוד נשמת רבי מאיר בעל הנס זיע"א²⁶⁶.

✧ זאת חנוכה

קו. אמר הרה"ק מרוזין זצ"ל מה שצדיקים יכולים לפעול מהקב"ה בר"ה ויוה"כ, מסוגל כל יהודי בעצמו לפעול ולהשיג בזאת חנוכה.

קז. הנותן שמן בנר כשיעור חצי שעה מצומצם המותר שבנר וכן הפתילות הוקצה למצותו ואסור בהנאה²⁶⁷. וי"א דגם אם נתן שמן יותר מכשיעור ולא התנה שלא יאסור היותר מכשיעור הוקצה הכל למצותו²⁶⁸, ועושה מדורה ושורפו, ואסור להניחו לנר חנוכה לשנה הבאה דחיישינן לתקלה שיבוא לאכלו או ליהנות ממנו להדלקה²⁶⁹.

[ולא דמי לעצי סוכה ולנויי סוכה שמותרין אחר החג משום דהתם מתחלתו לא נתנם אלא למצות החג "ודעתו עליהן לאחר כך", אבל הכא דעתו הי' שיכלה כל שמן שבנר דלית הלכתא כר"ש דאמר אדם מצפה אימתי תכבה נרו הלכך מכיון שהוא נתנו והקצהו שיכלה במצוה נאסר לו לעולם כמי שהקדישו לשמים²⁷⁰]. ומותר להשתמש בו תשמישי מצוה כגון לביהכ"נ²⁷¹.

266. כה"ח תרע ס"ק יג.

267. מחבר תרע"ז ס"ד.

268. מג"א שם סק"י בשם הב"ח והפמ"ג כתב ע"ז ומיהו אינו מוכרח כ"כ.

269. מג"א תרע"ז סק"א.

270. לשון רמב"ן על מסכת שבת דף כא ב.

271. חכמת שלמה הגהות על השו"ע שם. וכן נוטה דעת הפרמ"ג במשב"ז שם ס"ק ד'.

מב _____ זאת חנוכה • ✧ • ברכות רפאל

קח. לקח צלוחית של שמן בכוונה להשתמש בו לנר חנוכה, אין הנותר בכלל מותר השמן שבנר חנוכה²⁷².

קט. הרה"ק רבי מנחם מענדל מקאצק אמר: סגולה נפלאה למי שנחלה במחלת השושנה [רוי"ז] לקחת מהשמן שנשאר מחנוכה כמובן באופן המותר או מהצלוחית כנ"ל בהלכות ולמרוח על השושנה ויתרפא, ורמז לדבר "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים".

✧ יום שלאחריה

קי. ביום של אחר חנוכה לכתחלה אין להתענות בו משום יום דלאחריהם²⁷³.

272. ביאור הלכה סימן תרעז ד"ה הצריך.

273. מג"א סימן תרפ"ו ס"ק א להחמיר כשיטת הב"ח, פר"ח